

PERHEVOIMALA

ARKIVOIMAA PERHEILLE UUSILLA TAVOILLA YHDESSÄ TEKEMÄLLÄ

MARJO HARJU-TOLPPA

ARKIVOIMAA PERHEILLE
UUSILLA TAVOILLA
YHDESSÄ TEKEMÄLLÄ

Perhevoimala – ennaltaehkäisevän perhetyön moniammatillinen tutkimus-, koulutus- ja kehittämishanke 1.4.2005 – 30.4.2007. Loppuraportti

Yhteistyössä: Hämeen ammattikorkeakoulu, Hämeenlinnan kaupunki, Hattulan kunta, Janakkalan kunta, Hämeenlinnan seudun kansanterveystyön kuntayhtymä ja Kanta-Hämeen sairaanhoitopiirin kuntayhtymä

HÄMEENLINNAN PERUSTURVAKESKUS, RAPORTTI 1/2007

Julkaisija:
HÄMEENLINNAN PERUSTURVAKESKUS
Raportti 1/2007

SISÄLLYS

1.	Loppuraportin lähestymistapa, tavoitteet ja rakenne	5
2.	Perhevoimaa-hankkeen tausta	8
3.	Hankesuunnitelman tavoitteet	10
4.	Hankkeen organisaatio ja toteutus	13
4.1	Hämeenlinnan perusturvakeskuksen ja Hämeen ammattikorkeakoulun yhteistyö	14
4.2	Hankeosapuolet, ohjausryhmä ja pilotit	15
4.3	Koulutus	18
4.4	Arviointi	22
4.5	Tiedottaminen ja hankkeen tulosten levittäminen	24
5.	Tulokset	26
5.1	Pilottien toiminnan kuvaukset ja mallit	27
5.2	Ennaltaehkäisevää työtä vauvaperheissä	28
5.2.1	Perhevalmennusta moniammatillisesti	28
5.2.2	Synnyttäjien ja vastasyntyneiden hoitaminen perhelähtöisesti	30
5.3	Voimavaraistavaa työtä ja vertaistukea	32
5.3.1	Perhetupa Perhola – moniammatillinen tiimi toimii	32
5.3.2	Avoin päiväkotiverkostossa	37
5.4	Avoimen päiväkodin kustannusvaikuttavuus	40
5.5	Sektorirajat ylittävä verkostomalli	41
5.6	Vanhemmuuden tukeminen	43
5.6.1	Perhekumppanuus	43
5.6.2	Kriisiosaston ja lastensuojelun yhteistyö	44
5.7	Kouluvoimaa – matalan kynnyksen neuvontapiste	45
6.	Yhteenvedo ja kehittämissuhteet	46

LUKIJALLE

Perhevoimala-hankkeessa keskeisenä ajatuksena on ollut edistää niitä voimavaroja, joita meissä kaikissa on. Olimme sitten työntekijöinä tai perheenjäseninä. Olen koonnut luettavaksesi Perhevoimala-hankkeeseen liittyneitä vaihteita, kokemuksia ja oivalluksia, joita voit pohtia oman työsi ja tilanteesi näkökulmasta. Pilotit ja niiden työntekijöiden toiminta on ollut linkki perheisiin, lapsiin ja nuoriin, joita varten hanke luotiin. Kiitos piloteille ja kaikille teille, jotka olette olleet mukana ja edistäneet Perhevoimala-hankkeen toteutumista.

Hämeenlinnassa 1.4.2007

Marjo Harju-Tolppa
Perhevoimala-hanke,
tutkijayliopettaja,
Hämeen ammattikorkeakoulu

1.

LOPPURAPORTIN
LÄHESTYMISTAPA,
TAVOITTEET
JA RAKENNE

1. LOPPURAPORTIN LÄHESTYMISTAPA, TAVOITTEET JA RAKENNE

Raportissa on tavoitteena kuvata hankeprosessia suunnittelusta toteutusvaiheeseen ja sitä, millaisia kokemuksia ja tuloksia hankkeen aikana on syntynyt. Kantavana ideana on, että raportointi on arviointia ja arviointi on raportointia. Loppuraportti kuvaa, miten ja millaisissa olosuhteissa tieto on saatu ja millaisia johtopäätöksiä siitä voidaan tehdä. Loppuraportti on arvioinnin kolmas vaihe, jälkikäteisarviointia. Ensimmäinen vaihe arvioinnissa on hankkeen alkuvaiheen kartoitus, jolloin puntaroidaan hankkeen tavoitteet, päivitetään toimintaympäristö sekä hallinnollisten järjestelmien verkostorakenteet ja niiden antamat mahdollisuudet hankkeen toteuttamiseen. Hankkeen aikana on tehty jatkuvaa prosessiarviointia, joka käytännössä on tarkoittanut yhteisiä kokouksia ja neuvonpitoja siitä, mitä ollaan tekemässä ja mitä kohti ollaan menossa. Loppuraportti on yksi näkökulma hankkeeseen, mutta ei kaikenkattava. Loppuraportin tavoitteena on, että kokoamalla yhteen hankkeen vaiheita ja johtopäätöksiä, näiden pohjalta voidaan suunnitella tulevaa toimintaa. Tavoitteena on tehdä hankesuunnittelu ja hanketyö läpinäkyväksi, jotta siitä saatuja kokemuksia ja havaintoja voidaan hyödyntää positiivisella tavalla uusissa hankkeissa ja kehittämistyön ”kiirastulessa”.

Tämän loppuraportin aineisto muodostuu muistiosta, pöytäkirjoista, kokousmerkinnöistä, opiskelijoiden tuottamista teksteistä, valmiista opinnäytteistä sekä suullisesta tiedosta. Hankkeen käytännön organisoinnista vastuussa ollut hankkeen vetäjä, yht. lis. Marjo Harju-Tolppa on kirjoittanut loppuraportin ja hänen tekemänsä havainnot, johtopäätökset ja tulkinnat ovat vaikuttaneet loppuraportin sisältöön ja rakenteeseen. On selvää, että hankeosapuolien ja pilottien tahoilla on käyty keskusteluja, joita kaikkia ei ole mukana loppuraportissa.

Hankeraportit on perinteisesti kirjoitettu passiivi-muodossa, ikään kuin asiat olisivat vain tapahtuneet. Tapahtumien kulku ja laatu on kuitenkin aina seurausta joidenkin tahojen ja henkilöiden teoista. Toiminta ja tehdyt päätökset sekä niiden takana oleva ajattelu ovat niitä voimavaroja, joista kaikki työ, myös hanketyö, saa voimansa. Tässä raportissa käytetään sekä passiivimuotoa että minä-muotoa. Koska hankkeen vetäjä ja raportin kirjoittaja ovat sama henkilö, tuntuisi hämmäntävältä kirjoittaa passiivimuodossa omasta toiminnastaan. Loppuraportissa on siis käytössä paikoitellen aktiivinen minä-muoto, jolloin lukijalle tulee selväksi, että tässä tilanteessa hankkeen vetäjä on ollut toimijana. Tämän valinnan myötä tulee mahdolliseksi myös se, että hankkeen vetäjän toiminta asettuu arvioinnin kohteeksi. Raportissa tulee esille seuraavat hankkeen toteuttamiseen liittyneet henkilöt: vastuuorganisaatioiden edustajat, ohjausryhmän jäsenet, pilottien yhdyshenkilöt, kouluttajien sekä tutkijan nimet ja opinnäytteiden ja projektitöiden tekijät (liite 1). Hanketyöhön, pilottitapaamisiin ja koulutuksiin on osallistunut useita ihmisiä, joiden nimiä ei tule esille. Kaikkien osallistuneiden osuus on ollut merkittävä. Hanke muodostuu kaikista niistä tahoista ja ihmisistä, jotka ovat antaneet siihen työpanoksensa, aikansa, tietonsa ja unelmansa.

Parhaimmillaan hankkeessa mukana olleille raportti antaa kokonaiskuvan Perhevoimalla-hankkeesta ja heidän omastaan osuudesta siinä. Tavoitteena on kannustaa ja osoittaa Perhevoimalan hyödynnettävyys hankekauden päättymisen jälkeiseen kehittämistyöhön. Loppuraportti on kirjoitettu myös niille, jotka eivät ole olleet mukana Perhevoimalla-hankkeen toimijoina. Paikallisesti saadut kokemukset voidaan soveltaa samankaltaisiin toimintaympäristöihin. Lukijan tehtäväksi jää tällöin arvioida se, mitä tästä tai tuosta tiedosta voisi olla hyötyä meidän tapauksessamme.

Loppuraportin rakenne on seuraavanlainen:

Luvussa 2 kuvataan Perhevoimalla-hankkeen tausta.

Luvussa 3 esitetään Perhevoimalla-hankkeen hankesuunnitelman rakenne ja tavoitteet. Tässä luvussa arvioidaan niitä lähtökohtia, joita hyväksytyy hankesuunnitelma antoi itse hankkeen toteuttamisvaiheelle.

Luvussa 4 esitellään hankkeen organisaatio ja toteutus. Luvussa on alakohtia, joista ensimmäisessä alaluvussa 4.1. kuvataan hankeorganisaatioista hankkeen vastuullisten toteuttajatahojen vastuut, työnjako ja toiminta. Alaluvussa 4.2 esitellään hankeosapuolet ja niiden sitoumukset sekä ohjausryhmän valinta ja tehtävät, jäsenet sekä pilottien valintaan liittyneet päätökset. Alaluvussa 4.3 kuvataan hankkeen koulutus ja sen prosessi. Alaluvussa 4.4 esitetään hankkeen arviointi. Alaluvun 4.5 aiheena on tiedottaminen ja hanketyön juurruttaminen.

Luvussa 5 keskeisenä sisältönä on pilottien toimintamallien kuvaukset. Lukujen 2, 3 ja 4 tavoitteena on antaa lukijalle kaikki tarvittavat välineet siihen, että luvussa 5 esitettävät pilottien toimintamallit asettuvat tiettyyn rakenteeseen. Hankkeessa oli mukana kaikkiaan kahdeksan pilottia ja tässä luvussa niiden esittämisjärjestys on määräytynyt elämäntapa-ajattelun mukaan. Mukana oli useita pilotteja, joiden palveluiden piirissä oli sekä vauva-, pikkulapsi- että kouluikäisiä ja heidän perheitään. Pääsääntönä on, että pilottien esittämisjärjestys tulee siitä, että ensin esitellään vauvaperheet, sitten leikki-ikäiset ja viimeiseksi koululaiset. Tällä valinnalla pyritään saamaan lukijan mieleen kuva siitä, millaisten palveluiden ja tahojen piirissä lapsi kulkee syntymästään myöhäisnuoruuteensa saakka ja millaisia palveluita nämä ryhmät tarvitsevat ja miten ne voidaan toteuttaa.

Luku 6 kokoaa yhteen hankkeen tulokset sekä sisältää näiden pohjalta tehtyjä kehittämissuhteita.

2.

PERHEVOIMALA-HANKKEEN
TAUSTA

2. PERHEVOIMALA-HANKKEEN TAUSTA

Perhevoimala-hankkeen hankesuunnitelmassa mainitaan lähtökohdiksi Terveys 2015 –kansanterveysohjelman ja Hyvinvointi 2015 –ohjelman tavoitteet, kansallinen terveys-hanke ja sosiaalialan kansallinen kehittämisohjelma, valtioneuvoston periaatepäätös varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista, lastenneuvolatoiminnan uudet suositukset, lapsipoliittiset ohjelmat sekä lasten ja nuorten hyvinvointiselonteot. Angloamerikkalaisessa keskustelussa ilmiöön viitataan käsitteellä ”program”. Tiettyyn ongelmaan luodaan tietty ohjelma. On määritelty se hyvä, mitä pitää saada aikaan, miten, kenelle ja millä rahoituksella. Perhevoimala-hankkeen kohdalla ongelma oli lasten, nuorten ja perheiden huonovointisuuden lisääntyminen, johon tavalla tai toisella edelläluetelluissa ohjelmissa viitattiin ja jota haluttiin lähteä ennaltaehkäisemään. Ohjelmallisuus on tullut mukaan hyvinvointivaltion palvelujärjestelmään hankkeiden muodossa. ”Program” viittaa toimenpideohjelmaan, palveluun, projektiin, hankkeeseen tai toimintaan. (Lindqvist, Maaniittu, Niemi, Paasio, Pajja, Robsonin (2001) esipuheessa).

Valtakunnallisten ohjelmien lisäksi Perhevoimala-hankkeen syntymisen taustalla oli keskustelu siitä, että Hämeenlinnan seudulla oli ollut erittäin runsaasti perhetyön hankkeita (n.25 kpl) 2000-luvun alkupuolella. Perhevoimala-hankkeelta toivottiin kokoavaa näkemystä siitä, mitä perhetyöllä tarkoitetaan ja mitä on ennaltaehkäisevä perhetyö.

Perhevoimala-hankkeeseen olivat hankehakemuksessa sitoutuneet Hämeenlinnan kaupunki, Hattulan kunta, Hämeen ammattikorkeakoulu, Janakkalan kunta, Hämeenlinnan seudun kansanterveystyön kuntayhtymä ja Kanta-Hämeen sairaanhoitopiiri. Kaikki yhteistyötahot, paitsi Kanta-Hämeen sairaanhoitopiiri, osallistuivat omarahoitusosuudella hankkeen kustannuksiin. Etelä-Suomen lääninhallitus myönsi Hämeenlinnan perusturvakeskukseksi 25.2.2005 päivätyllä päätöksellä rahoituksen Perhevoimala-hankkeelle.

Seuraavassa luvussa 3 esittelen hankesuunnitelman ja sen tavoitteet.

3.

HANKESUUNNITELMAN TAVOITTEET

3. HANKESUUNNITELMAN TAVOITTEET

Perhevoimalan hankesuunnitelmaan (22.12.2004) on kirjoitettu, että monialaisen ja moniammatillisen yhteistyön lisääminen on hankkeen tärkein tavoite. Perusteluna on, että suositusten ja asiantuntijatahojen mukaan se lisää taloudellisimmin lasten ja perheiden hyvinvointia sekä ehkäisee syrjäytymiskehitystä.

Hankkeen tavoitteet on kirjattu hankesuunnitelmaan kahden päätavoitteen alle. Pääta-voitteiden alle on kirjattu viisi alatavoitetta kumpaankin.

Perhevoimala-hankkeen tavoitteet:

1. Edistää moniammatillista yhteistyötä ennalta ehkäisevässä perhetyössä ja kehittää uusia yhteistyön toimintamalleja sekä niitä tukevaa täydennys- ja jatkokoulutusta

- Kehittää alueellisia toimintafoorumeja ja perhepalvelukeskuksia (perhevoimaloita) olemassa olevan palvelujärjestelmän sisällä.
- Vahvistaa normaalipalveluiden ensisijaista roolia ennaltaehkäisevässä perhetyössä, selkiinnyttää lasten ja perheiden hoito- ja palveluketjuja sekä kehittää palveluohjauksen menetelmiä ja malleja.
- Rakentaa dialogista toimintakulttuuria moniammatillisten toimijoiden ja asiakkaiden kumppanuuteen.
- Kirkastaa eri ammattien ydinosaamista, eri ammattiryhmien ja toimipisteiden välistä työnjakoa sekä vahvistaa nykyistä peruspalvelujärjestelmää.
- Tuottaa laajenevaa prosessioppimista moniammatillisissa ryhmissä ja edistää työn tutkivaa kehittämistä.

2. Kehittää voimavaraistavaa ja osallistavaa työtettä perhe- ja lapsilähtöisissä peruspalveluissa

- Kehittää peruspalveluja lapsen äänen kuulemisen ja vanhemmuuden vahvistamisen lähtökohdista, ”matalan kynnyksen” politiikkaan, osallistaviin, luoviin ja toiminnallisiin menetelmiin perustuen.
- Parantaa paikallisyhteisöllisyyttä ja kasvatuskumppanuutta voimavarana.
- Kehittää lapsen ja perheen hyvinvoinnin mittareita sekä osallistavaa suunnittelua ja arviointia.
- Kehittää terveystuonnan, sosiaalisen tuen ja yhteisöllisen oppimisen menetelmiä sekä vertaistuen organisoitumismahdollisuuksia.
- Levittää voimavaraistavan ja osallistavan työn menetelmiä ja hyviä käytäntöjä moniammatillisiin toimintaympäristöihin valtakunnallisesti ja kansainvälisesti.

Hankesuunnitelmassa käytettiin tavoitteenasettelussa käsitettä perhevoimala. Perhevoimala-käsite oli syntynyt Janakkalassa, kun Hamkin sosiaali- ja hoitotyön opiskelijat (liite 1) tekivät Perhevoimala-hankkeen valmisteluun liittyvää selvitys- ja valmistelutyötä. Sosionomiopiskelijat olivat osallistuneet avoin voima -pilottiryhmän suunnittelupalaveriin ja niiden tuloksena he toteuttivat toiminnallisia menetelmiä käyttäen lapsiperheil-

lan. Tavoitteena oli selvittää minkälaisin toimin osapuolet olivat valmiita etenemään ja kehittämään moniammatillisesti lapsiperheiden palveluja. Perhevoimala-nimiehdotuksen teki sosiaalialan koulutusohjelman lehtori Eeva Tast. Perhevoimala-käsitteestä johdettiin myös Janakkalan pilottien nimet avoin voima (myöhemmin Perhetupa Perhola) ja kouluvoima. Kouluvoima-pilotin valmistelussa oli mukana yliopettaja Päivikki Koposen ohjaamana hoitotyön opiskelijoita tekemässä selvityksiä liittyen koululaisten terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseen.

Hankesuunnitelmassa perhevoimala-käsitettä käytettiin perhepalvelukeskuksen synonyymina. Toinen tärkeä käsite on ”matala kynnyks”. Arkikielessä puhutaan matalasta kynnyksestä ja tällä viitataan siihen, että asiakkaiden, palveluiden käyttäjien, perheiden, miten ryhmää sitten kutsutaankin, on helppo löytää jokin palvelu. Keskeiseksi tavoitteeksi hankkeen kannalta tuli tarkastella sitä, mistä ”matala kynnyks” muodostuu. Mitkä tekijät palveluiden organisoimisessa tai työntekijän ja asiakkaan välisessä vuorovaikutuksessa ovat keskeisiä, jotta voidaan puhua ”matalan kynnyksen” palveluista?

Hankesuunnitelmassa tavoitteita kuvataan verbeillä kehittää, vahvistaa, rakentaa, kirkastaa, tuottaa ja parantaa. Nämä käsitteet antavat ymmärtää, että hankkeella ja kehittämis-työllä on laadulliset tavoitteet. Laadulliset hankkeen tavoitteet ovat haasteellisia hankkeen tavoitteiden toteutumisen ja arvioinnin näkökulmasta.

Kun ohjausryhmä kokoontui toukokuussa 2005 jäsentämään ja konkretisoimaan hankesuunnitelman tavoitteita, lähdettiin hankesuunnitelman mukaisesti siitä, että pilotit ovat hankkeen keskeinen työväline. Käytännöksi muodostui, että perhevoimala tarkoitti moniammatillista pilottia. Perhevoimala-hankkeen operationaaliseksi tavoitteeksi hankkeen aikana ei asetettu perhepalvelukeskusten luomista, vaan lähdettiin etenemään hankkeen päättävöitteeksi kirjatun tavoitteen suuntaan, kohti monialaisen ja moniammatillisen yhteistyön lisäämistä niiden tarpeiden pohjalta, joita hankkeeseen hakeutuneet pilotit esittäisivät.

Seuraavassa luvussa 4 kuvaan hankkeen organisoitumista, rakenteiden luomista ja kehittämistyön edellytyksiä ja resursseja.

4.

HANKKEEN
ORGANISAATIO
JA TOTEUTUS

4. HANKKEEN ORGANISAATIO JA TOTEUTUS

4.1 Hämeenlinnan perusturvakeskuksen ja Hämeen ammattikorkeakoulun yhteistyö

Perhevoimala-hanketta hallinnoi Hämeenlinnan perusturvakeskus. Hankkeen rahoitusta Sosiaalialan kehittämishankkeesta saattoi hakea kunnallinen taho. Perusturvakeskus oli tehnyt hankevalmistelua yhteistyössä Hämeen ammattikorkeakoulun (HAMK) kanssa, ja hankesuunnitelmassa oli päädytty esittämään sitä, että hankkeen toteuttamista varten palkataan tutkijayliopettaja Hämeen ammattikorkeakouluun, josta käsin hanke organisoidaan. Hämeenlinnan perusturvakeskuksen ja Hämeen ammattikorkeakoulun välille laadittiin sopimus 25.5.2005, jossa sovittiin työnjaosta. Sopimuksessa määriteltiin perusturvakeskuksen tehtäväksi ja vastuuksi hankkeen hallinnointiin liittyvät tehtävät sekä se, että perusturvakeskus on keskeisesti hankkeen toteutuksessa mukana. Sopimuksessa sovittiin, että perusturvakeskus edistää aktiivisesti hankkeen tulosten saavuttamista osallistumalla hankkeen suunnitteluun ja toteutukseen yhdessä HAMK:in hyvinvointialan osaamiskeskittymän ja hankkeeseen nimetyn tutkijayliopettajan kanssa. Hankkeen toteuttamisajaksi kirjattiin 1.4.2005 – 30.4.2007. Kokonaisuudessaan hankkeen nimi oli Perhevoimala – ennaltaehkäisevän perhetyön moniammatillinen koulutus-, tutkimus- ja kehittämishanke.

Hämeenlinnan perusturvakeskuksen vastuuhenkilönä oli toimialajohtaja Erkki Torppa. Hankkeen yhteyshenkilönä perusturvakeskuksessa oli hankkeen alkaessa sosiaalityön johtaja Ritva Karinsalo 30.6.2006 asti. Kun hän vaihtoi työtehtäviä toiseen organisaatioon, hänen tilalleen yhteyshenkilöksi ja ohjausryhmän puheenjohtajaksi tuli varhaiskasvatuspalveluiden johtaja Marjatta Korhonen. Uudeksi sosiaalityön johtajaksi valittiin Eija Leppänen joulukuussa 2006, mutta hän ei tullut mukaan Perhevoimalan ohjausryhmään, koska Korhonen oli valittu Karinsalon tilalle jo aikaisemmin. Sosiaalityön johtaja sai tietoa Perhevoimala-hankkeesta perusturvan hanketiimissä sekä lasten ja nuorten psykososiaalisessa neuvottelukunnassa, johon Perhevoimala-hankkeen vetäjä kuului.

Hämeen ammattikorkeakoulussa Perhevoimala-hanke oli osa hyvinvointialan osaamiskeskittymää, jonka vetäjänä oli kehittämispäällikkö Anne Laakso 31.12.2005 saakka. Hämeen ammattikorkeakoulussa toteutettiin organisaatiouudistus 1.1.2006 alkaen, jolloin Perhevoimala-hanke tuli osaksi Hyvinvoinnin koulutus- ja tutkimuskeskusta. Hyvinvointialan osaamiskeskittymä siirtyi osaksi Hyvinvoinnin koulutus- ja tutkimuskeskusta, jonka johtajaksi valittiin vuoden 2006 alusta alkaen Merja Saarela. Perhevoimala-hanke kuului sekä HAMKin osaamiskeskittymän hanketiimiin että Hämeenlinnan perusturvakeskuksen hanketiimiin, jossa olivat mukana kaikki Hämeenlinnan perusturvakeskuksen alaiset hankkeet. Hanketiimeissä oli mukana hankkeen vetäjä. Merja Saarela veti HAMKin hanketiimiä ja Hämeenlinnan perusturvakeskuksen hanketiimiä veti kehittämispäällikkö Vuokko Lehtimäki.

Yhteistyösopimuksessa sovittiin Hämeen ammattikorkeakoulun tehtäväksi ja vastuuksi vastaaminen hankkeen sisällöllisestä toteuttamisesta ja hankkeen kirjanpidosta. Sopimuksessa määriteltiin, että HAMK on vastuussa omalta osaltaan hankkeen toteuttamisesta ja

talouden hoitamisesta rahoittajien määrittelemällä ja hankesuunnitelmaan kirjatulla tavalla. Lisäksi sovittiin, että hankkeeseen nimetty tutkijayliopettaja osallistuu yhteistyöhön perusturvakeskuksen muiden kehittämishankkeiden kanssa sekä tiedottaa oman hankkeensa osalta yhdessä perusturvakeskuksen kanssa hankkeen edistymisestä hankkeessa mukana oleville tahoille. Hankkeen koordinoinnista ja käytännön kehittämistyöstä vastasi tutkijayliopettaja Marjo Harju-Tolppa 18.4.2005 – 30.4.2007 välisenä aikana. Tutkijayliopettajan toimenkuvaan kuului hankkeen vetämisen lisäksi opetusvelvollisuutta koulutusohjelmissa sekä opinnäytetöiden ohjausta. Hämeen ammattikorkeakoulusta Perhevoimalla-hankkeeseen olivat sitoutuneet sekä toiminnallisesti että rahoitusosuudella sosiaalialan, hoitotyön ja ohjaustoiminnan koulutusohjelmat. Hämeen ammattikorkeakoulun kehittämisyksikkö osallistui lisäksi hankkeen rahoitukseen. Hankkeen ja koulutusohjelmien välinen yhteistyö sovittiin toteutettavan siten, että jokaisesta koulutusohjelmasta on yhteysopettaja hankkeeseen.

Hankkeeseen liittyneen kirjanpidon ja maksatushakemuksiin liittyneet tehtävät hoiti HAMKissa kirjanpitäjä Irma Sinkko. Hämeen ammattikorkeakoulusta toimitettiin maksatushakemukset liitteineen Hämeenlinnan perusturvakeskukselle, josta ne toimitettiin Etelä-Suomen lääninhallitukselle. Hankkeen taloudelliseen ohjaukseen osallistui Hämeen ammattikorkeakoulun hankepalvelupäällikkö Jorma Ahonen, joka kuului myös hankkeen ohjausryhmään. Hankkeella oli tukipalveluna HAMK viestinnän palvelut, jonka kanssa tehtiin julkaisuja sekä hankkeen tiedotuslehdet, julisteet ja esitteet. Koulutuksen järjestämisessä oli mukana Sari Laaki HAMKin täydennyskoulutuskeskuksesta. Hankkeen tiedostussuunnitelmaa teki hankkeen vetäjän kanssa projektiassistentti Kirsi Liimatainen. Ohjausryhmän ja kokousten sihteerinä toimi tutkimusassistentti Heidi Kaisvuo HAMKista. Hankkeessa olivat harjoittelijoina ohjaustoiminnan opiskelija Susanna Halonen ja terveydenhoitajaopiskelija Anna Kuusinen.

4.2 Hankeosapuolet, ohjausryhmä ja pilotit

Hankkeen valmistelutyöhön olivat keskeisesti osallistuneet Hämeenlinnan kaupungin perusturvakeskuksesta sosiaalityön johtaja Ritva Karinsalo ja Hämeen ammattikorkeakoulusta kehittämispäällikkö Anne Laakso sekä yliopettaja Päivikki Koponen ja lehtori Eeva Tast. Aloittaessani hankkeen vetämisen sain heiltä tietoa hankevalmistelusta, siihen liittyneet dokumentit ja yhteys henkilöiden tietoja. Alkukartoitustietoja hankkeen taustasta ja valmistelusta keräsin tavatessani seuraavat tahot : Hämeenlinnan seudun kansanterveysyön kuntayhtymä, Eeva-Kaarina Veijalainen (27.4.05), Janakkalan lapsipoliittinen työryhmä (3.5.05), Janakkalan kouluvoima, ohjausryhmä (19.5.05) Kimppa-perhetyön projekti, tiimi (23.5.05), Alvari-perhetyö, tiimi (27.5.05), Hämeenlinnan kaupungin lastensuojelun erityispalvelut, Vaahteramäen perhetyö, Virva Koivisto(2.6.05), Hattulan kunta, tiimi (3.6.05), Perheet vahvemaksi –hanke, tiimi (8.6.05), Janakkalan avoin voima, tiimi (9.6.05), Hämeenlinnan kaupungin perheneuvola, tiimi (15.6.05), Hämeenlinnan perusturvakeskuksen Perhepaja Vaahtera, työpari (9.8.05), Hämeenlinnan kaupungin vauva-tiimi (29.8.05) . Alkukartoituksen keskeinen kysymys oli selvittää, millaisia konkreettisia

kehittämisen kohteita hankkeeseen sitoutuneilla tahoilla oli keväällä 2005 sekä miten hankesuunnitelmassa mainitut yhteistyötahot olivat mukana hankkeessa. Alkuvaiheen kartoituksen jälkeen järjestin jatkoneuvottelut kaikkien hankeosapuolien kanssa tavoitteiden konkretisoimiseksi, koska alkukartoitus osoitti, että hankeosapuolilla ei ollut Janakkalaa lukuun ottamatta konkreettista kehittämisen kohdetta Perhevoimala-hankkeelle.

Hämeenlinnan perusturvakeskus lähetti toukokuussa 2005 kirjeet yhteistyötahoille ja pyysi näitä nimeämään oman edustajansa hankkeen ohjausryhmään. Ohjausryhmä nimettiin tämän menettelyn mukaisesti. Ohjausryhmän tehtävänä oli vastata hankkeen etenemisestä suunnitelmien mukaan, linjauksista, talouden seurannasta sekä raportoinnista lääninhallitukselle. Ohjausryhmän jäsenten tehtävänä oli myös huolehtia omassa organisaatiossaan yhteistyöstä, joka rakentui hankkeen ympärille.

Hankkeelle nimettiin seuraavat organisaatiot ja henkilöt ohjausryhmään:

Ahonen, Jorma, hankepalvelupäällikkö, Hämeen ammattikorkeakoulu
Eklöf, Pirjo-Liisa, terveydenhoitaja/terveyskasvatussyhdyshenkilö, Janakkalan terveyskeskus
Heikkilä, Taina, lääkäri, Jukolan terveysasema, Hämeenlinnan seudun kansanterveystyön kuntayhtymä
Karinsalo, Ritva, sosiaalityön johtaja, Hämeenlinnan perusturvakeskus
Mäensivu, Kirsti, opetustoimen johtaja, Hämeenlinnan kaupunki
Viertonen, Marita, päivähoidon johtaja, Hattulan kunta
Laakso Anne, kehittämispäällikkö, Hämeen ammattikorkeakoulu
Salonen, Ritva, koulutusohjelmajohtaja, hoitotyön ko., Hämeen ammattikorkeakoulu
Veijalainen, Eeva-Kaarina, osastonhoitaja, terveyskeskus, Hämeenlinnan seudun kansanterveystyön kuntayhtymä
Ylä-Korpi, Tuulikki, sosiaalityöntekijä, perheterapeutti, Kanta-Hämeen sairaanhoitopiiri

Toukokuussa 2005 ohjausryhmä päätti hakea pilotteja avoimella haulla. Perhevoimala-hankkeen suunnitteluvaiheessa Hämeen ammattikorkeakoulu oli muodostanut yhteyden Janakkalaan ja hankkeen alussa oli selvää, että Janakkalasta tulee kaksi pilottia. Hämeen ammattikorkeakoulun hoitotyön ja sosiaalialan opiskelijat olivat järjestäneet lapsiperheiden tarpeita ja odotuksia kartoittavan illan Janakkalassa sekä tehneet selvityksen liittyen koululaisten hyvinvointiin Janakkalassa. Molemmat yhteydet johtivat siihen, että Janakkalassa oltiin halukkaita tulemaan mukaan hankkeeseen.

Lähetin pilottihakukirjeet ohjausryhmän nimeämille yhteyshenkilöille. Hakuvaiheessa piloteille kriteeriksi asetettiin vain, että pilottitiimi olisi moniammatillinen ja sillä olisi alustava tavoite omalle toiminnalleen. Elokuussa 2005 ohjausryhmä käsitteli ja hyväksyi kaikki viisi saapunutta hakemusta, joita olivat Perhetupa Perhola, Terveyttä ja hyvinvointia Janakkalan lapsille ja nuorille (kouluvoima) –pilotti, Hattulan kunnan verkostopilotti, Hämeen ammattikorkeakoulun hakemus ja Hämeenlinnan seudun kansanterveystyön

kuntayhtymän hakemus Jukolan neuvolasta. Kanta-Hämeen keskussairaalan pilottihakemukset (kaksi) ja Hämeenlinnan perusturvakeskuksen pilotti (avoin päiväkotitoiminta) aloittivat myöhemmin. Sosiaalityön johtaja selvitti sosiaalityön osuutta lähteä mukaan hankkeeseen, mutta sosiaalityöstä ei löytynyt omaa pilottia. Kaikki kahdeksan pilottia olivat löytäneet vuoden 2005 loppuun mennessä. Pilottihakemusten tarkemmat sisällöt esittelen luvussa 5, jossa on pilottien toimintamallien kuvaukset.

Jokaiselle pilotille pyydettiin nimeämään yhteyshenkilö, joka olisi vastuussa oman pilotin koordinoimisesta.

Yhteyshenkilöt olivat:

Nummen avoin päiväkotitoiminta, lastentarhanopettaja Armi Koivula

Hattulan pilotti, päivähoiton johtaja Marita Viertonen, sosiaalityöntekijä Pirjetta Pakanen syksyllä 2005

Perhekumppanuus –pilotti /HAMK, Nipsula, lehtorit Eeva Tast ja Terhi Kaisvuo (sosiaaliala) Helena Talvensaari, Sari Mäki (hoitotyö), Raija Paju (ohjaustoiminta)

Hämeenlinnan seudun kansanterveystyön kuntayhtymä, Jukolan neuvola, terveydenhoitaja Tiina Nurminen, syksyllä 2005 terveydenhoitaja Anita Myllykangas

Janakkalan kunta, Perhetupa Perhola, leikkitoiminnan lastentarhanopettaja Päivi Lähteenmäki

Janakkalan kunta, kouluvoima-pilotti, terveydenhoitaja Pirjo-Liisa Eklöf

Kanta-Hämeen sairaanhoitopiiri, vastasyntyneiden teho-osasto, synnytyssali, synnyttäneiden vuodeosasto, syksyllä 2005 sairaanhoitaja Mirja Ottman-Salminen, sen jälkeen sairaanhoitajat Helena Saali ja Pirjo Niemi

Kanta-Hämeen sairaanhoitopiiri, osasto P4, sairaanhoitajat Anne Karlsson ja Maritta Lohi

Kaksi pilottien yhdyshenkilöä kuului ohjausryhmään. Jukolan neuvolan terveydenhoitajien esimies kuului myös ohjausryhmään. Hankkeen vetäjän lisäksi he toivat suoraan tietoa hankkeen etenemisestä käytännössä koko ohjausryhmälle. Ohjausryhmässä tapahtui henkilövaihdoksia hankkeen aikana. Ritva Karinsalo jäi pois ohjausryhmästä toukokuussa 2006, Anne Laakso joulukuussa 2005 ja Eeva-Kaarina Veijalainen helmikuussa 2007. Ritva Karinsalon tilalle tuli varhaiskasvatuspalveluiden johtaja Marjatta Korhonen ja Anne Laakson tilalle hyvinvoinnin koulutus- ja tutkimuskeskuksen johtaja Merja Saarela. Hattulalla oli kaksi eri edustajaa hankkeen aikana, Marita Viertosen tilalla oli syksyllä 2005 sosiaalityöntekijä Pirjetta Pakanen. Hämeen ammattikorkeakoulun koulutusohjelmien edustajan tilalla ohjausryhmässä toimi vuoden 2006 aikana Hanna Maijala sekä vuoden 2007 alusta koulutusohjelmajohtaja Hanna Naakka. Hämeenlinnan perusturvakeskuksen esityksestä opetustoimen edustaja oli valittu ohjausryhmään, mutta koulutoimi ei liittynyt hankkeeseen.

Ohjausryhmän jäsenet jäsenivät Perhevoimalan tavoitteita askeltavan etappimallin menetelmällä. Askeltavan etappimallin keskeinen ajatus on, että kohti tavoitetta päästään

pienillä askelilla. On määriteltävä välietapit matkalla kohti tavoiteltavaa tilaa. Kehittämistyön aikana on pääteltävä, mitkä ovat positiivisia merkkejä siitä, että kehitys on menossa oikeaan.

Ohjausryhmä listasi seuraavat välietapit marraskuussa 2005 :

- työntekijöillä on oltava riittävästi resurssia tehdä pilotteja
- asenteet ovat huomioitava, kun kehitetään uutta toimintaa
- työpaikoilla eri sukupolvilla voi olla erilainen tapa tehdä työtä
- myönteinen merkki hankkeen kehittymisestä on, jos kokoukset ja koulutukset ovat moniammatillisia
- on vältettävä sitä, ettei tule turhia verkostopalavereja, on mietittävä, tukevatko palaverit perustehtävää
- hankkeen kannalta on keskeistä sen tunnettavuuden lisääntyminen kentällä, vähitellen lähestytään myös päätöksenteon tasoa ja rakenteita
- hankkeessa dialogisuuden esille nostaminen tärkeätä, kaikkien tieto tärkeää
- hankkeen tavoitetilana perhekeskusmalli, lasten talo – verkostoajattelu
- hankkeen myönteisenä merkinä tahtotilan nousu ohjausryhmässä
- hankesuunnitelma elää ja päivittyy hankkeen aikana

4.3 Koulutus

Perhevoimala-hankkeessa koulutuksen tavoitteena oli tukea pilotteja niiden kehittämistyössä.

Koulutus muodostui pilottikohtaisista tapaamisista ja kokouksista hankkeen alusta maaliskuuhun 2007 asti. Tapaamisten sisällöt muodostuivat suunnittelusta, koulutuksesta, työnohjauksesta ja arvioinnista. Koulutukseen kuului kaikkien pilottien yhteinen kolmen iltapäivän koulutussarja syksyllä 2006. Pilottiverkoston rakentaminen kesti maaliskuuhun 2006 asti, eikä yhteisen koulutuksen järjestäminen piloteille ollut realistista vielä kevään 2006 aikana. Pilottien toiminta lähti liikkeelle eritahtisesti, toiset olivat pidemmällä kuin toiset. Kaiken kaikkiaan pilottien löytyminen ja jäsentymisen tarvisi pidemmän ajan kuin hankesuunnitelmassa oli alun perin kaavailtu. Ohjausryhmän päätöksellä varsinaiset koulutusiltapäivät päätettiin järjestää syksyllä 2006. Päivämäärät näille koulutuksille annettiin jo keväällä 2006, jotta pilotit voivat varata nämä koulutusta varten. Koulutuksen tavoitteena oli pilottien verkostoitumisen edistäminen ja asiantuntijatiedon vaihtaminen. Koulutus järjestettiin Hämeen ammattikorkeakoulussa ja kouluttajina toimivat kouluttaja Mikko Reijonen, psykologi Marika Paasikoski-Junninen, projektipäällikkö Ulla Lindqvist ja suunnittelija Hanna Heinonen sekä Hämeen ammattikorkeakoulun lehtorit Saija Honkala, Liisa Harakkamäki sekä Eija-Riitta Gröndahl sekä tutkijayliopettaja Marjo Harju-Tolppa. Erja Hatakka on tehnyt Perhevoimala-hankkeen koulutuksesta hyvinvointiteknologian jatkotutkimuksen opinnäytteen (2007).

Hankkeen piloteista nousseiden tarpeiden pohjalta järjestettiin varsinaisen pilottikoulutuksen lisäksi tutustumiskäynti Espoon perhekeskus –hankkeeseen sekä kaksi muuta koulutusta. Näitä olivat Varpunen – varhaisen puuttumien koulutus ja kriisityön koulutus. Varpunen –koulutus toteutettiin tammi-helmikuussa 2007 ja siinä toimivat kouluttajina Espoon Matinkylän Lobby-hankkeesta Taru Heinonen ja Teemu Sulaoja. Kriisityön koulutus järjestettiin Hattulan pilotissa helmi-maaliskuussa 2007 ja siinä oli kouluttajana Pia Yli-Pirilä.

Kartoitusvaiheessa koulutustoiveita olivat ryhmän ohjaaminen, valmiudet toimia erilaisissa perheiden kriisitilanteissa, yleensäkin perhetyöhön liittyvää koulutusta, moniongelmaiset perheet, erityistukea tarvitsevat perheet, perheiden kohtaaminen ja lapsen äänen kuuleminen. Koulutusodotukset olivat moninaiset. Perhevoimala-hanke keskittyi ennaltaehkäisevään perhetyöhön ja koulutussisällöt rajattiin palvelemaan ennaltaehkäisevän perhetyön kehittämistä. Edellä mainituista odotuksista selkeimmin ennaltaehkäisevän työn näkökulmaan liittyivät ryhmänohjaustaidot ja perheiden kohtaaminen. Lapsen äänen kuulemisen –käsite liittyy lastensuojelutyön viitekehykseen. Ennaltaehkäisevän perhetyön käsite ei ole selvä ja yksiselitteinen, kuten ei perhetyön käsite yleensäkkään. Koulutuksen keskeisenä sisältönä oli perhetyön käsitteen avaaminen sekä moniammatillisen työn tarkastelu ja sen reflektointi. Koulutus pyrki jäsentämään mitä on ennaltaehkäisevä työ ja miten sitä voidaan tehdä moniammatillisesti.

Tähän tavoitteeseen päästiin sillä, että pilotit esittäytyivät toisilleen ja pohtivat keskeisiä perhetyön kysymyksiä yhdessä. Isoherrasen mukaan (2005, 13-14) moniammatillisuuden käsite pitää sisällään monenlaisia ja – tasoisia ilmiöitä. Moniammatillisuus on yhteistyötä, jota voidaan hyödyntää strategisessa suunnittelussa, hallinnollisissa ratkaisuihin sekä asiakkaan päivittäisten ongelmien selvittämisessä. Yhteistyö merkitsee sitä, että ihmisillä on yhteinen työ tai tehtävä suoritettavanaan, ongelma ratkaistavanaan tai päätös tehtävänänsä tai he etsivät uusia näkymiä yhdessä keskustellen. Moniammatillisuus tuo yhteistyöhön mukanaan useita eri tiedon ja osaamisen näkökulmia. Tämän vision mukaisesti Perhevoimalan koulutusprosessin keskeisinä voimavarana oli pilottien oma asiantuntemus. Koulutusta ryhmänohjaamistaitoihin ei tullut yhteisessä pilottikoulutuksessa, mutta jonkin verran Varpunen- koulutuksessa. Pilotit saivat käyttöönsä Varpunen – varhaisen puuttumisen malli –kirjan, jossa oli konkreettisesti opastusta ryhmien ohjaamiseen. Hanke hankki jokaiselle pilotille myös käyttöönsä Mikko Reijosen (2006) toimittaman kirjan Voimaa perhetyöhön. Pilotit saivat sen käyttöönsä ennen Mikko Reijosen osuutta koulutuksessa. Koulutusiltapäivien keskeisenä sisältönä oli alustuksia, pienryhmätyöskentelyä ja keskusteluja. Koulutuspäivät toteutettiin yhteistoiminnallisen oppimisen periaatteiden mukaisesti.

Yhteistoiminnallisessa oppimisessa on keskeistä pienryhmätyöskentely , jossa tiedollisten oppimistavoitteiden ja ongelmanratkaisuiden lisäksi opitaan ryhmätyötaitoja ja arviointitaitoja. Ryhmässä on mahdollisuus arvioida omia ajatuksia ja peilata niitä muiden ajatuksiin. Ruohotien (1998, 10-11) mukaan jokaisen perustellessa omat käsityksensä ja

ratkaisunsa, voidaan oppia muilta, mutta myös kyseenalaistaa omia käsityksiä ja oletuksia. Ryhmässä työskentely auttaa myös piilevän tiedon esille tuomiseen, kun asioista keskustellaan ja tieto tulee kaikkien jaettavaksi.

Perhevoimalan koulutuksissa oli tavoitteena nimenomaan etsiä uusia näkymiä yhdessä keskustellen. Moniammatillisen koulutusryhmän ammattitausta oli erittäin monialainen. Osallistujien ammattitaustassa oli edustettuna lastentarhanopettaja, lastenohjaaja, perheyöntekijä, erityisopettaja, nuorisotyöntekijä, opettaja, terveydenhoitaja, sairaanhoitaja, kättilö, lääkäri ja päivähoidon johtaja.

Usein ammatillinen täydennyskoulutus kohdistuu tietyille ammattiryhmälle. Moniammatillisuuden haasteena ja ongelmana joskus pidetään sitä, että miten oman ammattialan erityisyys tulee esiin silloin, kun paikalla on useita eri ammattityöntekijöitä. Viimeisessä koulutusiltapäivässä kaksi osallistujaa kuvasi oman osaamisen jakamista seuraavalla tavalla:

”Minusta ainakin se, että näitä foorumeita on ollut. Minusta tämän ”Pienin askelin” -koulutussarjan ensimmäinen päivä, jolloin täällä oli kaikki pilotit ja kaikki kertoi niistä omista näkökulmistaan, tästä pilotoinnista, niin se oli tosi a v a a v a. Siinäkin jo jaettiin tätä omaa osaamista. Ja nyt meillä on näitä foorumeita, erilaisia verkostoja ja erilaisia tapaamisia. Kaikki on sellaista oman osaamisen jakamista. Kun on tosi hyviä ammatilaisia, kun huomaa vaan kuinka fiksua porukkaa päivä päivältä enemmän, kuinka fiksua porukkaa on ympärillä.”

”...Ryhmässä on tuttuuden tunne, asiaa voidaan siinä käsitellä, että me ollaan niin kuin dialogissa siinä, eikä kukaan pääse esittämään että olisi toistaan viisaampi tai parempi tai ammattitaitoisempi. Että se oma osaaminen on kaikilla samalla viivalla. Jotta se luottamus siihen toiseen ihmiseen syntyy niin ... sitä toista ihmistä pitää tuntea muutenkin kuin vain palaverin myötä, ihan tämmösissä tärkeissä koulutusasioissa.”

Oman osaamisen jakaminen oli yksi hankkeen keskeisiä avaintoimintoja. Osaamista on jaettu sekä omissa verkostoissa että hankkeen yhteisissä tapaamisissa. Muutosta entiseen koettiin olevan siinä, että erilaisissa foorumisissa oli mahdollista jakaa omaa osaamista. Karila & Nummenmaa (2001) määrittelevät moniammatillisuuden käsitteen eri asiantuntijoiden yhteistyöksi ja moniammatilliseksi tiimityöskentelyksi. Sen periaatteena voidaan pitää sitä, että sen avulla saavutetaan ja synnytetään jotakin, mihin ihminen ei yksin kykene. Asian voisi kuvata siten, että toinen ihminen ikään kuin toimii toisen oppaana ja auttaa tulkitsemaan ja ratkaisemaan asioita. (mt., 3) Monet pilottikoulutukseen osallistuneet antoivat myönteistä palautetta siitä, että oli mielenkiintoista ja monille uutta se, että koulutusryhmä oli näin moniammatillinen.

Perhevoimalan moniammatillinen pilottikoulutus on saattanut alulle prosesseja, jotka voivat parhaimmillaan johtaa uusiin toimintamalleihin. Jukolan alueella neuvolatyöntekijät

ja avoin päiväkotiki verkostoituivat ja tällä alueella olisi paljon mahdollisuuksia verkostotyön kehittämiseksi. Isoherrasen (2005) mielestä moniammatillinen yhteistyö sisältää eriasteisia yhteistyömuotoja. Yhteistyö voi olla moniammatillista rinnakkain tapahtuvaa työskentelyä asiakkaan kanssa. Se voi olla myös yhteistyötä, jossa asiantuntijat muodostavat yhdessä keskustellen yhteisen käsityksen ja räätälöidyn asiakaslähtöisen tavoitteen. Yhteistyö voi olla myös sellaista, jossa asiantuntijat sovitusti rikkovat asiakaslähtöisesti työskennellessään roolirajojaan. Isoherrasen mukaan moniammatillisessa yhteistyössä voidaan erottaa viisi kohtaa: asiakaslähtöisyys, tiedon ja eri näkökulmien kokoaminen yhteen, vuorovaikutuksellinen yhteistyö, rajojen ylitykset sekä verkostojen huomioiminen.

Verkoston rakentamistyössä koulutukset koettiin keskeiseksi tekijäksi.

”...Tää on auttanut tätä meidän verkostotyötä, kun meiltä on käyty niin aktiivisesti näissä koulutuksissa niin sitten on luotu sellaista hyvää yhteistä pohjaa tälle meidän työlle... tää on musta ihan niin kuin keskeistä tässä verkoston rakentamistyössä on nää koulutukset mitä tässä nyt jo on ollu ja mitä tulee olemaan.”

Vaikka yhteistyöllä on moniammatillisessa työskentelyssä keskeinen rooli, siitä ei vielä sellaisenaan synny moniammatillista osaamista. Moniammatillisessa työskentelyssä yhteistyöosaaminen, hyvät yhteistyö- ja vuorovaikutustaidot sekä avoin ja luottamuksellinen ilmapiiri ryhmän jäsenten välillä ovat tärkeitä toiminnan edellytyksiä, mutta tämän lisäksi tarvitaan yhteisesti jaettua tulkintaa toiminnan tavoitteista eli niistä perustehtävistä, joita yhteisössä ollaan toteuttamassa, osaamisen analyysia, yhteistä suunnittelua sekä osaamisen johtamista. (Karila & Nummenmaa 2001, 147) Yksi Perhevoimala-koulutuksen tavoite oli tarjota mahdollisuuksia yhteistyö- ja vuorovaikutustaitojen kehittämiseksi sekä siihen, että koulutustilaisuuksissa olisi ollut avoin ja luottamuksellinen ilmapiiri. Koulutus muodostui sekä ilmapiiriin positiivisesti vaikuttavista tekijöistä että itse tiedollisesta koulutusaineuksesta.

Kaikkien pilottien kaikki jäsenet eivät päässeet osallistumaan koulutuksiin vaan muuttaman ihmisen vastuulla oli tuoda koulutuksesta saatu tieto työyhteisöön. Eräs työntekijä mietti, että jos työolosuhteet olisivat toisenlaiset, varmasti enemmän työntekijöitä pääsisi koulutuksiin osallistumaan. Hän kuitenkin painotti sitä, ettei saa syyllistää ketään osallistumattomuudesta. Tiedon välittäminen muille tiimin jäsenille koettiin haasteelliseksi.

”...Meillä vielä tässä tiimissä on niin monen sanan tekijöitä, kaikille ei vaan ker-takaikkiaan oo aikaa käyttää, nää koulutustilaisuudet vaikka ne olis omia...varmaan jokainen tulis jos ne saa sen puukattua ja järjestettyä omat työkuviionsa että pääsee ilmoit-tautumaan. Sehän se näissä moniammatillisissa tiimeissä juuri on, voi kun sais sen koko porukan kuulemaan sen saman asian eikä aina niin että minä olen täällä ja välitän se... aina siinä katoaa jotain paljon matkalla....----- varmasti olis täälläkin enemmän meikäläisiä, jos olosuhteet olisivat toisenlaiset... syyllistämättä, ettet sitten ollut kuulemassa hyvää juttua..”

Moniammatillinen prosessikoulutus antoi osallistujille ammatillista vertaistukea ja lisämotivaatiota jatkaa kehittämistyötä. Jotta prosessikoulutus saattoi antaa onnistumisen kokemuksia, sen täytyi pääsääntöisesti vastata odotuksiin. Se vaati osallistujilta ennakkoluulotonta ja avointa suhtautumista toisten osallistujien ammatilliseen osaamiseen. Kun nämä ehdot täyttyivät, koulutus edisti henkilön toimintaa omassa pilotissaan ja työtehtävissään.

Pilottien osallistajat saivat tehdä Perhevoimala-hankkeen arviointia voimaannuttavan arvioinnin menetelmällä ja menetelmä koettiin hyödylliseksi.

”Ensiksi ajattelin, kun tulee teoriaa – voi ei, mä en jaksa... mun olisi tehny mieli jäädä töihin, mulla olis ollu siellä töitä tekemättä. Mutta kun ihan oikeasti ihan konkreettisesti tehdään tämä näin, tässä on taas hyvä esimerkki, silloin sä pystyt sitä käyttämään.”

”...kun saa itse olla tekemässä, ymmärtääkin todella...”

4.4 Arviointi

Perhevoimala-hankkeen yleistavoitteiksi arvioinnin suhteen on hankkeen arviointisuunnitelmassa asetettu tiedon saaminen erilaisista perhetyön toimintamalleista sekä moniammatillisen, sektorirajat ylittävän toiminnan käynnistymisestä ja kehittymisestä. Lähtökohtana Perhevoimala-hankkeen arvioinnille on vahvistaa hankkeessa mukana olevia toimijoita. Tällöin keskeistä on, miten arviointitietoa tuotetaan ja ketkä sitä tuottavat. Hankkeen arvioinnista vastasivat hankkeen vetäjä, pilotit, ohjausryhmä sekä opinnäytteiden tekijät. Arviointiin liittyvät amk-jatkotutkinnon opinnäytteet ovat tehneet opiskelija Päivi Räikönen (2007) sekä Sanna Niemelä (2007).

Perhevoimala-hankkeen arviointi on ensijaisesti päätelmäperustaista, jossa keskeistä ovat tavoitelistat ja kuvaukset. Jokainen pilotti on listannut omia tavoitteitaan pilottitoiminnan alkuvaiheessa sekä toiminnan aikana ja lopussa. Menetelmänä on ollut yleensä keskusteluarviointi. Kokouksissa ja koulutuksissa työntekijät ovat kuvanneet ja kertoneet omista työtehtävistään toisille. Arvioinnissa puhutaan paljon mittareista, ja päätelmäperustaisessa arvioinnissa ns.mittari on sanallinen erittely tai kuvailu arviointikohteesta. Mittausperusteisessa arvioinnissa yritetään löytää indikaattoreita, jotka suoraan tunnuslukuina ilmentävät arviointikriteeriksi valittua ominaisuutta.

Perhevoimalan pilotit saivat koulutusta voimaannuttavan arvioinnin menetelmästä marraskuussa 2006, jossa myös tehtiin harjoituksena Perhevoimala-hankkeen arviointi. Voimaannuttavan arvioinnin menetelmässä on käytössä tunnuslukuja. Tällä menetelmällä osallistajat löysivät seitsemän keskeistä avaintoimintoa, jotka ovat vieneet eteenpäin hankkeen tavoitteita. Voimaannuttavan arvioinnin menetelmällä annettiin arvosanat sille, kuinka hyvin avaintoiminnot olivat onnistuneet tuohon mennessä. Jokainen osallistuja sai

antaa pisteen 1-10 valituille avaintoiminnoille. Kaikkien antamista arvosanoista laskettiin keskiarvot (suluissa). Nämä avaintoiminnot olivat

- lasten, nuorten ja perheiden osallistaminen (6.15)
- yhteinen koulutus (6.05)
- ennaltaehkäisevän perhetyön verkostomallin rakentaminen (4.6)
- voimalointi (6.61)
- vuorovaikutuksessa toimiminen (6.41)
- yhteisten elämysten ja kokemusten tuottaminen (5.80)
- oman osaamisen jakaminen (6.5)

Lasten, nuorten ja perheiden osallistaminen koettiin tärkeäksi ja se saikin melko hyvän pistemäärän. Parantamisen varaakin löytyi, suunnitelmia oli kyllä tehty, mutta niitä ei oltu ehditty vielä toteuttamaan.

”Meillä ainakin toi nuorten osallistuminen on ollut tosi hyvääkin, koska nuorille on tehty kyselyitä ja järjestetty itseasiassa sellainen toiminnallinen teemapäivä yhteiskoululla, missä osallistuttiin yhteensä 360 nuorta. Se oli tosi hyvä juttu.”

”Meillä on kauheesti suunnitelmia ja kaikkea, missä me osallistetaan näitä perheitä ja muita, mutta niitä ei ole vielä toteutettu.”

Pisteitä annettaessa koettiin vaikeuksia erotella Perhevoimala-hankkeen ja oman työn kautta järjestetyt koulutukset. Eräässä ryhmässä yksi työntekijä antoi arvosanaksi seiskan kun koko ryhmän arvosanojen keskiarvo oli 4.

”Mulla oli koko tämän tehtävän ajan vaikeus, että mikä on Perhevoimalaa ja mikä omaa...— olen päässyt oman yksikön erilaisiin koulutuksiin ja sitten Perhevoimalan kautta tulleisiin. Niitä on vaikee erottaa...”

Perhevoimalassa on tehty prosessiarviointia itsearviointina. Hankkeen tavoitteita on tarkasteltu suhteessa sen hetkisiin tarpeisiin. Pilotit ovat määritelleet omat tarpeensa. Tavoitelähtöinen arviointi perustuu ajatukseen, että tavoitteiden suhteen ollaan aina oikeassa. Tavoitekriittinen arviointi sisältää ajatuksen, että tavoitteet on aina tehty riittämättömän tiedon varassa ja niitä on tarkistettava sen mukaan, kun hanke etenee. Paavo Viirkorven (2005) mukaan hyvänä tavoitteena voisi olla sellainen mittaristo, jossa on sekä tunnuslukuihin että kuvailuun perustuvia osia. Hankkeen loppuvaiheessa pilotit saivat koulutusta voimaannuttavan arvioinnin menetelmästä, jonka perusteella voidaan muodostaa tunnuslukuja. Kaksi piloteista, Perhetupa Perhola ja Hattulan verkosto kiinnostuivat menetelmästä ja lähtivät soveltamaan menetelmää keväällä 2007 hankkeen vetäjän ohjauksella. Voimaannuttavan arvioinnin menetelmä jäi juurtumaan näihin pilotteihin ja ne voivat hyödyntää menetelmää hankkeen päättymisen jälkeen. Pilotit voivat käyttää voimaannuttavan arvioinnin menetelmää tukena jo aloitetun kehittämistyön jatkamiseksi. Tämä tapahtuu siten, että mietitään sitä, miten avaintoiminnoille annettuja pistemääriä saataisiin

nostettua jossain tietyssä aikarajassa. Luodaan tavoite, suunnitelma ja mittari sille, josta tiedetään, että pistemäärä on noussut. Esitän tästä esimerkin Perhetupa Perholan kohdalla, joka teki omassa pilottitiimissään voimaannuttavan arvioinnin helmi-maaliskuussa 2007.

Arviointi sisältää visiot siitä, miten pilottien toiminnan tulisi jatkossa kehittyä ja miten niissä saatuja kokemuksia ja malleja voidaan levittää muualle. Kunnissa ja hankeorganisaatioissa voidaan tehdä itsearviointia siitä, millaista ennaltaehkäisevä perhetyö tai pilotin piiriin kuuluvien toiminta olisi nyt, ellei Perhevoimala-hanketta olisi ollut. Perhevoimala-hankkeen kokemuksia ja tuloksia voidaan hyödyntää, kun suunnitellaan uudenlaista moniammatillista perhekeskusverkostoa.

4.5 Tiedottaminen ja hankkeen tulosten levittäminen

Hanke teki tiedotussuunnitelman ja julkaisi kolme tiedotuslehteä, joihin koottiin hanke-toimijoiden tavoitteita ja kokemuksia. Ensimmäisessä tiedotuslehdessä (toukokuu 2006) jokainen pilotti esitteli omia tavoitteitaan. Toisessa lehdessä (joulukuu 2006) teemana oli koulutus sekä pilottien edistyminen sekä muut hanketapahtumat. Kolmas lehti (huhtikuu 2007) kokosi yhteen hankkeen tuloksia ja tutkimustietoa. Tiedotuslehden koettiin palvelevan hyvin hanketoimijoita sekä edistävän verkoston muodostumista. Kaikilla pilottien toimijoilla ei ollut käytössä tietokonetta, joten siinäkin mielessä kirjallisessa muodossa oleva tiedotus palveli hyvin. Tiedotussuunnitelmaa tehtäessä ajatuksena oli myös se, että tiedotuslehtien sarja toimii jälkikäteen myös keskeisten hankevaiheiden dokumenttina. Hanketoimijat saivat lehtiä käyttöönsä omien tarpeidensa mukaan, ja saattoivat käyttää sitä paikallisesti tiedonlevityksessä. Kunkin lehden painos oli 1000kpl. Hanke-esittely oli Hämeen ammattikorkeakoulun www-sivuilla.

Hämeen Sanomat julkaisi lisäksi uutiset Perhetupa Perholasta sekä Hattulan pilotin tapahtumista, jotka liittyivät nuorten osallistamiseen. Nämä lisäsivät Perhevoimala-hankkeen tunnettavuutta. Esittelin myös hanketta Stakesissa 25.11.2005, valtakunnallisilla lastensuojelupäivillä Hämeenlinnassa 18.10.2006 sekä varhaiskasvatuspäivillä Tampereella 8.12.2006. Perhevoimala-hankkeen päätösseminaarissa 28.3.2007 nostettiin esille hankkeen tulokset ja päätösseminääri levitti tuloksia alueellisesti ja myös valtakunnallisesti. Päätösseminääriin oli kutsuttu mukaan projektipäällikkö Riitta Viitala valtakunnallisesta PERHE-hankeesta.

Ohjausryhmän jäsenet sekä piloteissa mukana olleet työntekijät tiedottivat hankkeesta omiin organisaatioihinsa. Käytännöt vaihtelivat. Joissakin hanke ja sen edistyminen omassa kunnassa esiteltiin lautakunnassa ja joissakin toisissa hankkeen seuranta tapahtui kokouksissa omissa työyhteisöissä. Arnkilin mukaan onnistuneen hankkeen neljä ominaisuutta ovat hyvä sisäinen yhteistyö, hyvät horisontaaliset kontaktit, koko ajan kiinteä yhteys emo-organisaatioon sekä organisaation johdon ja päättäjien sitoutumisen hankkeeseen ja että heillä on omakohtainen kosketuskohta hankkeeseen.

Yleisesti hankkeita kritisoidaan siitä, että ne eivät jää elämään hankekauden päättymisen jälkeen. Ratkaisuna tähän on nostettu esiin juurruttamisen käsite. Kirsi Nousiaisen (2006) mukaan juurruttamisella tarkoitetaan kehittämistyön tulosten levittämistä. Tulosten levittämisessä ei ole tarkoituksena, että niitä levitetään hankkeen päätyttyä vaan koko kehittämistyön ajan. Tässä on keskeistä aktiivinen vuorovaikutus kehittämistyöhön osallistuvien kesken. Perhevoimala-hankkeen pilottikoulutus sisälsi samanaikaisesti tiedollista ainesta, mutta oli samanaikaisesti keskeinen tapa levittää tuloksia hankkeen puolivälistä alkaen. Toisten kokemusten ja keskeneräisten suunnitteluprosessien jakaminen koulutuspäivien aikana auttoi eteenpäin omissa kehittämishaasteissa.

Kirsi Nousiainen (2006) on todennut, että työntekijät sitoutuvat kehittämisprosessiin ja tulosten juurruttamiseen helpommin, jos muutos- ja kehittämistarve tulee heiltä itseltään. Sen sijaan organisaation johdon tai muiden tahojen esittämät kehittämistarpeet ja innovaatiot synnyttävät joskus kehittämistä vastaisuutta. Tähän on syynä usein työntekijöiden liian suuri työmäärä ja ajanpuute. Tämän takia onkin ensiarvoisen tärkeää etsiä tasapainoa organisaation ja työntekijöiden omien tarpeiden ja kehittämistyön välillä. Nousiainen (2006) jatkaa, että parhaimmillaan hankeideoita ja innovaatioita jalkautetaan jo ennen varsinaisen kehittämistyön alkamista. Tämän lisäksi kehittämiselle tulisi aina luoda tavoitteet ja ”ohjelmat”, jotka jatkuvat aina pidemmälle kuin hankekausi riittää, sillä vain tällä tavalla voidaan taata pitkäjänteinen kehittäminen. Sekä sosiaali- että hoitoalalla kehittämistä pitäisi tehdä osana perustyötä. Perhevoimala-hankkeen pohjalta haluan todeta, että jos hankkeeseen osallistuneilla ei ollut päätösvaltaa työn organisoimiseen liittyviin kysymyksiin, jotkut pilottien tavoitteet eivät edenneet niiden omien suunnitelmien mukaan. Kunkin taustaorganisaation sitouttaminen mahdollisimman korkealta päätöksentönsä tasolta on tällöin aivan ensiarvoisen tärkeää.

Seuraavassa luvussa 5 esittelen Perhevoimala-hankkeen tulokset.

5.

TVLOKSET

5. TULOKSET

5.1 Pilottien toiminnan kuvaukset ja mallit

Pilottitoiminnan mallintamisessa seuraavat kysymykset ovat olleet lähtökohtana:

- Miksi ja miten pilotti hakeutui mukaan Perhevoimala-hankkeeseen ?
- Mitä tavoitteita pilotti asetti omalle toiminnalleen ?
- Miten pilotin tavoitteet toteutuivat ?
- Miten pilotti kehittyi monialaisen ja moniammatillisen yhteistyön kehittymisen näkökulmasta ?
- Miten asiakasnäkökulma oli mukana pilotin kehittämistyössä ?

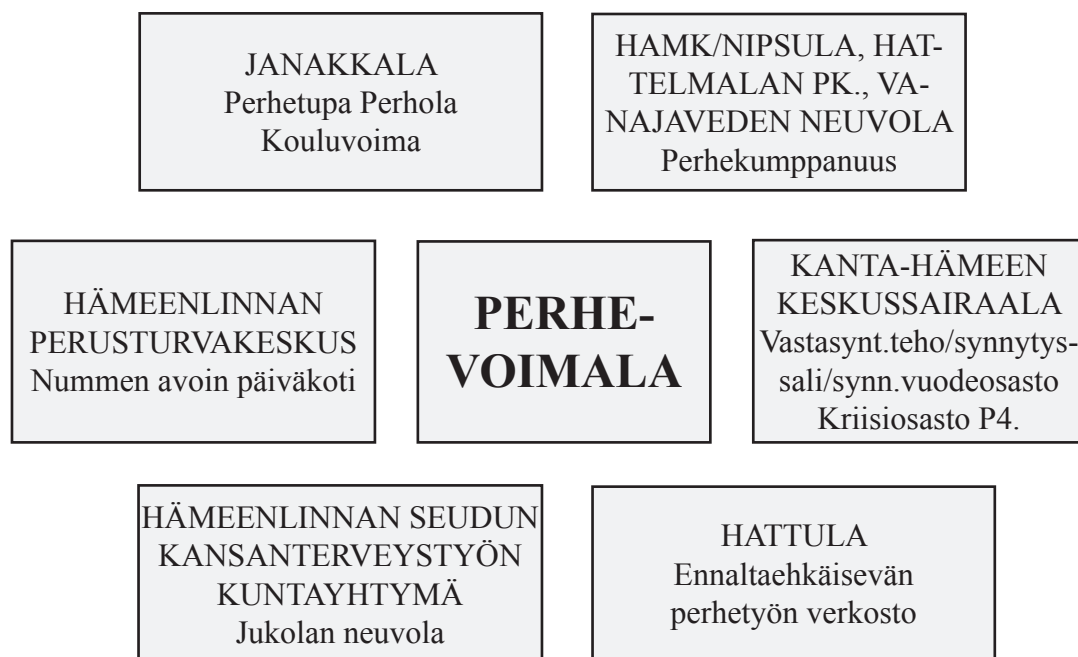
Alaluvussa 5.2. näkökulmana on vauvaperheet ja tämän kohderyhmän palveluiden edistämiseksi tehty kehittäminen. Tässä alaluvussa tulevat kuvatuiksi keskussairaalan pilotti (synnytysosasto, vastasyntyneiden teho-osasto, synnyttäneiden vuodeosasto) ja Jukolan neuvolan pilotti.

Alaluvussa 5.3. esittelen alle kouluikäisille lapsiperheille suunnattua avointa toimintaa ja siihen liittyntä kehittämistyötä. Ensimmäisenä on esittelyvuorossa Perhetupa Perhola ja sen moniammatillisen tiimin toiminta ja työskentely. Perholan jälkeen kuvaan Nummen avoimen päiväkodin pilottia ja tämän jatkoksi omana lukunaan 5.4 avoimen päiväkodin kustannusvaikuttavuuteen liittyvän tutkimuksen.

Alaluvussa 5.5 on kuvaus Hattulan pilotista, jossa luotiin ennaltaehkäisevän perhetyön moniammatillinen ja sektorirajat ylittävä verkosto kuntaan.

Alaluvussa 5.6 näkökulmana on vanhemmuuden tukeminen. Tässä esittelen Hämeen ammattikorkeakoulun opiskelijoiden yhteistoimintaa Hattelmalan päiväkodissa sekä ammattikorkeakoulun omassa lapsiperheiden kohtaamispaikassa Nipsulassa. Alalukuun 5.6 kuuluu myös keskussairaalan kriisiosaston pilotin aloitteesta syntyneen verkostoyhteistyön kuvaus. Pilotin aloitteesta ja sen aikana löytyi yhteys Hämeenlinnan lastensuojelun kanssa. Viimeiseksi esittelen Janakkalan kouluvoima-pilotin kehittämistyön tuloksena muodostuneen nuorten neuvontapisteen.

Kaaviokuva Perhevoimaa-hankkeen piloteista

5.2 Ennaltaehkäisevää työtä vauvaperheissä

5.2.1 Perhevalmennusta moniammatillisesti

Neuvolan terveydenhoitajien esimies Hämeenlinnan seudun kansanterveystyön kuntayhtymästä toi esille, että Hämeenlinnassa Jukolan neuvola tulisi mukaan Perhevoimalan pilotiksi. Pilotin keskeiseksi tavoitteeksi sovittiin perhevalmennuksen kehittäminen. Jukolan alueella oli paljon lapsiperheitä, yksinhuoltajaperheitä ja sellaisia perheitä, joilla oli tarvetta tukeen, mikä usein ilmeni neuvolassa ja erityisesti silloin, kun uusi vauva oli syntymässä.. Keskusteluja pilotiksi tulemisesta oli käyty organisaation omassa palaverissa, jonka jälkeen sain terveydenhoitajien esimieheltä tiedoksi Jukolan neuvolan yhdyshenkilön nimen, jotta voisin ottaa häneen yhteyttä. Otin häneen yhteyttä ja sovimme, että seuraava tapaaminen olisi paikan päällä Jukolan neuvolassa, ja että tapaamisessa olisi koko Jukolan neuvolatiimi paikalla.

Jukolan neuvolassa oli huomattu, että perhevalmennuksessa kävijöiden määrät olivat laskeneet. Neuvolassa oli tarjottu myös yksilöllistä perhevalmennusta, mutta tähän työntekijöiden resurssit eivät riittäneet. Jukolan neuvolan yksilöllisestä perhevalmennuksesta ovat tehneet opinnäytetyön terveydenhoitajaopiskelijat Janica Niskanen ja Hanna Pajulahti (2007). Opinnäytteessä on kartoitettu odotuksia perhevalmennukselle.

Pilottityöskentelyn alussa neuvola asetti tavoitteeksi kehittää perhevalmennusta siten, että sen toteuttajana olisi moniammatillinen verkosto eikä se toteutuisi vain terveydenhoitajien vetämänä. Hämeenlinnassa neuvoloissa ei ole moniammatillisen tiimin tukea, ja se voidaan nähdä selkeänä tulevaisuuden kehittämistavoitteena. Vuosina 2005-2006 toteutettiin neuvoloissa kokeiluna Lapsi-hanke, jossa tiettyjen pilottineuvoloiden tukena oli lapsipsykologin työpanos. Lapsi-hankkeen loppuraportissa (Raninen 2006) on kuvattu hyvin selkeästi, että psykologin työpanos neuvolassa on ennaltaehkäisevän perhetyön näkökulmasta merkittävä.

Kun Jukolan neuvolan työntekijät alkoivat tehdä kehittämistyötä keväällä 2006, todettiin seuraavaa:

- terveydenhoitajilla työmäärä on lisääntynyt valtavasti
- neljällä terveydenhoitajalla on kuuden työntekijän työt
- alueella on perheissä paljon ongelmia
- perhevalmennus kaipaa uusia tuulia ja muutoksia -> nykyinen malli ei toimi; osallistujien määrä on pienentynyt
- tavoite: perhevalmennus tarpeiden mukaan -> yksilöllisyyden huomioiminen
- ennaltaehkäisevyys olisi tärkeää
- parisuhde, vanhemmuus, vertaistuki ja isät haluttaisiin ottaa paremmin huomioon perhevalmennuksessa
- VAVU-käynti perheissä ennen synnytystä saanut hyvän vastaanoton

Työmäärän lisääntymiseen vaikuttaa neuvolatyön luonteen muutos. Lastenneuvolatyön suosituksen ohjaavat työtä yhä vahvemmin ennaltaehkäisevään sekä psykososiaalisen työn suuntaan. Yhteiskunnan muuttumisen myötä terveydenhoitajan työn vaatimukset ovat lisääntyneet. Lapsiperheiden elämän erilaiset paineet näkyvät neuvolassa ja lapsi- ja perhepoliittiset ratkaisut näkyvät työntekijöiden arjessa.

Moniammatillisen, sektorirajat ylittävän verkoston kokoaminen alkoi Jukolan neuvolan aloitteesta keväällä 2006. Verkostoon liittyivät Nummen avoin päiväkotitoiminta, perheneuvola ja perheasianneuvottelukeskus. Tämä ryhmä aloitti yhteisten perhevalmennusmallin suunnittelun. Toukokuussa 2005 ryhmä päätti, että seuraavana syksynä aloitetaan työparimallina ensisynnyttäjille tarkoitettu ryhmämuotoinen perhevalmennus, josta seuraisi jatkotapaamisia myös vauvojen syntymän jälkeen. Uudeksi teemaksi ryhmä otti parisuhteen tukemisen osana perhevalmennusta. Perhevoimalla-hankkeessa on tehty opinnäyte, jossa tarkastellaan parisuhteiden tukemista neuvolassa (Lind ja Mikkola 2006) Marraskuussa 2006 parisuhde oli aiheena ensimmäisessä ryhmävalmennuksessa. Ryhmäläiset olivat saaneet palautelomakkeen, mutta niistä palautui vain yksi. Tämän pariskunnan kokemus oli, että he eivät olisi halunneet kuulla parisuhdeasioita juuri tuolla hetkellä, eivätkä oikein uskaltaneet edes ajattelemaan, että parisuhdesta pitäisi puhua henkilökohtaisella tasolla. Ryhmän jäsenet eivät tunteneet toisiaan aikaisemmin. Hämeenlinnan perhevalmennusmalliin kuuluu yleiset luentotilaisuudet pääterveysasemalla Hämeenlinnan keskustassa, ja siellä on aiheena parisuhdeteema. Työntekijät päättelivät, että isossa ryhmässä on turvallista kuunnella parisuhdeasiaa, mutta pienryhmässä luottamuksen täytyy olla

hyvin vahva, jotta sellaisista asioista uskaltautuu puhumaan. Tämä tieto perustui heidän keskusteluihinsa pariskuntien kanssa. Kuitenkin tarvetta parisuhteen tukemiselle olisi, joten tätä teemaa tullaan jatkossa kehittämään osaksi perhevalmennusta.

Marraskuussa kokoontunut perhevalmennusryhmä, jonka pitää jatkaa vuoden 2007 alussa yhteistoteutuksena, ei jatkunutkaan, koska osallistujia ei tullut. Työntekijätiimi sai suunnittelu-aikaa käyttöönsä keväälle 2007 ja tavoitteeksi tuli, että uusi malli otetaan uudelleen käyttöön syksyllä 2007. Pilottityöskentelyn kokemuksena oli todettu, että uudesta mallista tiedottamisen neuvolan asiakkaille tulee olla selkeämpää. Koska uusi malli ei ollut vielä riittävän hyvin kaikkien työntekijöiden tiedossa, sitä pitäisi vielä yhdessä työstää neuvolan tiimin sekä löytyneen yhteistyöverkoston kanssa. Jukolan neuvolassa sovittiin, että neuvolassa aletaan kehittää asiakkaiden palautteen keräämistä. Neuvolassa on palaute-laatikko, johon tulee hyvin harvoin viestejä. Kun neuvolassa kehitetään uutta perhevalmennuksen mallia, sitä varten luodaan palautelomake, jolla terveydenhoitajat kartoittavat odottavien tarpeita perhevalmennusta ajatellen.

Yhteenvedona voidaan todeta, että neuvolan perhevalmennuksen kehittäminen moniammatillisen tiimin tuella on tavoite, jossa neuvola tarvitsee taustaorganisaatiolta tukea ja neuvottelua uusista resursseista, joilla neuvolatyön yhteyteen saataisiin moniammatillinen tiimi. Perhevoimala-hankkeen aikana on selvitetty olemassa olevat verkostot ja niiden resurssit. Verkostoyhteistyöllä saadaan kehittäminen alkuun, mutta pitkällä tähtäyksellä neuvolatyön moniammatillista tiimityön tukea ei voida laskea olemassa olevan verkoston varaan. Ennaltaehkäisevän työn näkökulmasta katsottuna neuvolat ovat aivan ensisijaisessa roolissa. Tästä on jo olemassa muualla Suomessa vaikuttavia esimerkkejä kuten Tampereen hyvinvointineuvola tai Espoon perhekeskusmalli. Nämä uudet mallit ovat pitkän kehittämistyön tuloksia ja niihin on ollut osoittaa työntekijäresurssia. Jukolan neuvolan työntekijöiden ponnistelu perhevalmennuksen kehittämisen eteen tarvitsee tuekseen lisäresurssia sekä määrätietoisen suunnitteluprosessin, johon taustaorganisaatio tulee mukaan. Neuvolatyön kehittäminen ja arviointi ei voi kuitenkaan jäädä vain taustaorganisaatiolle vaan sen on kuuluttava kunnan toimintastrategiaan. Tavoitteena tulisi olla myös, että lapsi- ja nuorisopoliittiset ohjelmat pystyvät vaikuttamaan siihen, että ennaltaehkäisevä työ saa resursseja.

5.2.2 Synnyttäjien ja vastasyntyneiden hoitaminen perhelähtöisesti

Kun vauva syntyy sairaalassa, äiti on vastasyntyneen kanssa vain hyvin lyhyen ajan sairaalassa, minkä jälkeen hän kotiutuu ja palaa neuvolapalveluiden piiriin. On tilanteita, joissa vauvan on vietettävä pidempiä aikoja synnytyksen jälkeen esim. keskосуuden tai jonkin terveydentilaan liittyvän ongelman takia. Kun perheeseen syntyy sairas tai vammaisen lapsi, perhe on erityisen tuen tarpeessa. Kuitenkin useimmiten sairaalassa vietetty aika on lyhyt, mutta hyvin merkittävä. Sairaalan työntekijöiden on lyhyessä ajassa saatava mahdollisimman kokonainen kuva äidin ja vauvan tilanteesta. Kun sairaalassa syntyy huoli äidin tai vauvan tai molempien tilanteesta, keskeinen kysymys kuuluu, onko äidin

tilanne havaittu jo neuvolassa tai hoidetaanko asiaa jo jossain muualla. Monialainen yhteistyö sairaalan ja neuvolan välillä on tärkeätä. Sekä keskussairaalassa että neuvoloissa on todettu, että on tilanteita, joissa tieto ei kulje riittävän hyvin sairaalan ja neuvolan välillä. Tiedonkulun kehittämiseen liittyvät tarpeet ovat molemminpuolisia ja tämän tilanteen parantamiseksi tarvitaan organisaation välistä moniammatillista yhteistyötä yhä enenevässä määrin.

Kanta-Hämeen keskussairaala hakeutui mukaan Perhevoimala-hankkeen pilotiksi tavoitteenaan kehittää moniammatillista verkostoitumista sairaalan sisällä. Pilotihakemuksessa oli mainittu kumppaneiksi synnytyssali, synnyttäneiden vuodeosasto ja vastasyntyneiden teho-osasto. Tavoitteena oli kehittää päihdeäidin ja vauvan hoitopolkua eri osastojen välillä sekä parantaa kriisissä olevien perheiden hoitoa. Kriisissä olevien perheiden kohdalla haluttiin madaltaa kynnystä yhteydenottoon pikkulapsipsykiatrian kanssa sekä kehittää ennaltaehkäisevää toimintaa. Yhteistyön vahvistamisen tarve neuvoloihin tuli keskusteluissa esille myös alkuvaiheessa, mutta pilotissa päätettiin, että yhteistyön sairaalan oman osastojen välillä täytyy ensin kehittyä, jotta voidaan lähteä määrätietoisesti kehittämään sitä ulkopuolelle. Tällä hetkellä yhteistyö neuvoloiden kanssa tapahtuu siten, että keskussairaala toimii koollekutsujina neuvoloiden suuntaan ja noin kaksi kertaa vuodessa työntekijöillä on tapaaminen.

Keskussairaalan pilotissa muodostui käytännöksi uusi verkostopalaveri, jota ei ollut aikaisemmin. Verkostopalaveriin osallistuvat kuukausittain pilotissa mukana olleet osastot sekä pikkulapsipsykiatrian tiimi. Päihdeäitien hoidon kehittäminen oli yksi tavoite, joka toteutui siten, että päihdeäidin hoitopolku valmistui osaston oman henkilökunnan toimesta vuoden 2006 lopulla.

Yhteenvetona voidaan todeta, että ennaltaehkäisevän työn vahvistumiseksi sairaalan ja neuvoloiden välillä tarvittaisiin toimintamallia, jota organisaatioiden johdot lähteävät viemään eteenpäin. Keskussairaalan organisaatiossa pilottiin kuuluvat ovat kahden eri esimiehen alaisuudessa, koska hallinnollisesti vastasyntyneiden teho-osasto kuuluu konservatiiviseen hoitotyöhön ja vuodeosasto sekä synnytyssali kuuluvat operationaaliseen hallinnonalaan. Tämä tuo lisää yhteistyön tarvetta. Työkäytäntöjen päivittäminen sairaalan työntekijöiden ja neuvoloiden välillä olisi hyvä tema, josta aloittaa. Mitä tällä hetkellä tehdään neuvoloissa ja miten toimitaan ja ohjeistetaan sairaalassa? Jos käsitykset ovat ristiriitaisia ja erilaisia, se on asiakkaan kannalta hämmäntävä tilanne. Tätä kumpikaan työntekijäryhmä ei halua.

5.3 Voimavaroistavaa työtä ja vertaistukea

5.3.1 Perhetupa Perhola – moniammatillinen tiimi toimii

Janakkala on laaja kunta, jonka keskuksena toimii Turenki ja toinen keskeinen taajama on Tervakoski. Janakkalan Perhetupa Perholan pilottihakemuksessa todettiin elokuussa 2005, että perheiden tarpeet ovat muuttuneet Janakkalassa kuntaan kohdistuneen lisääntyneen muuttoliikkeen myötä. Perinteisen lasten kerhotarpeiden rinnalle oli noussut perheiden vertaistuen tarve mm. Tervakosken uudella Tammirannan asuinalueella. Lastenneuvolas-
sa, päivähoidossa ja muilla tahoilla oli havahduttu perheiden tarpeiden muuttumiseen. Lisäksi sosiaalityössä oli herännyt huoli pienten lasten perheistä. Alueelle muutti paljon nuoria lapsiperheitä, joilla ei ollut lainkaan sosiaalisia verkostoja alueella.

Kehittäminen ja toiminta käynnistettiin yhteisöllisillä idea- ja koulutuspalavereilla, joissa eri alojen ammattilaiset toivat esille oman hallinnonalansa näkökulmasta tarpeita ja poh-
tivat mahdollisuuksia moniammatillisen yhteistyön tehostamiseksi. Keskusteluun osallistui myös luottamushenkilöitä. Seuraavassa vaiheessa käynnistettiin pieniä, osallistavan tutkimuksen menetelmin toteutettuja osaselvityksiä. Päivähoidon, lastenneuvolan, sosi-
aalityön perhetyön, seurakunnan päiväkerhojen ja MLL:n kerhojen osittain yhteisiä asia-
kasperheitä koottiin yhteiseen foorumiin, ”lapsiperheiltaan”. Lapsiperheillä arvioitiin nykyisiä palveluja ja toiseksi koottiin ideoita palveluiden kehittämiseksi. Lisäksi kysyttiin vanhempien mahdollisuuksia ja halua osallistua palveluiden tuottamiseen ja kehittämi-
seen. Työskentely dokumentoitiin ja raportoitiin. (Tast 2007)

Perheiden näkökulmasta päälimmäisiksi tarpeiksi esitettiin avointa toimintaa lapsille ja vanhemmille, vertaisryhmiä ja tilapäisen hoitoavun saamista. Valmisteluvaiheen jälkeen eri tahojen työntekijät alkoivat yhdessä miettiä, miten tähän tarpeeseen voitaisiin vastata. Eri tahojen työntekijät ja viranomaiset tekivät myös lapsi- ja nuorisopoliittista ohjelmaa vuonna 2005, joten lasten ja nuorten asioihin kiinnitettiin erityistä huomiosta koko kun-
nassa.

Kun Janakkalassa alettiin selvittää konkreettisia mahdollisuuksia järjestää uudenlaista avointa toimintaa perheille, todettiin, että olisi mahdollista yhdistää kunnan päivähoidon alaisuuteen kuuluvan leikkitoiminnan kerhotoimintaa ja MLL:n ostopalvelukerhot ja tätä kautta lisätä perheille vertaistukimahdollisuuksia. Tuossa vaiheessa ajatuksena oli, että leikkitoiminnan lastentarhanopettaja jatkaisi haja –asutusalueen kerhotoimintaa kysyn-
nän mukaan sekä kerhojen ostopalvelut jatkuisivat Turengissa kysynnän mukaan. Terva-
koskella MLL:n ostopalvelukerhot siirrettäisiin osaksi avointa toimintaa. Kun uutta toi-
mintaa alettiin suunnitella, todettiin, että leikkitoiminnan lastentarhanopettajan työaika-
käytetään noin 2 – 3 työpäivää viikossa avoimen toiminnan ylläpitämiseen Tervakoskel-
la. Lastenneuvolan näkökulmaa toimintaan saatiin terveydenhoitajan työpanoksella neljä
tuntia viikossa ja sosiaalityön näkemystä perhetyöntekijän työllä 3 – 4 tuntia viikossa. Janakkalan seurakunnan kahden lastenohjaajan työpanosta saatiin myös Perhetupa Perho-
laan. Myös Hämeen ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelijat osallistuivat toiminnan

järjestämiseen. Perhetupa Perholaan liittyy sosiaalialan opinnäytetyö, jonka aiheena on Työn ja perhe-elämän yhteensovittaminen. (Niemelä, Kourula 2007)

Perhetupa Perholan pilottihakemuksessa todettiin, että perhetuvan tavoitteena on tukea etupäässä kotona olevia lapsiperheitä, tarjota lapsille mahdollisuutta ikäseuraan ja vanhemmille mahdollisuutta vertaistukeen, luoda kontaktimahdollisuuksia lapsiperheiden kesken ja löytää Janakkalassa uudenlaista moniammatillista yhteistyömallia. Odotuksena hankkeelle oli, että se tukisi moniammatillista yhdessä työskentelyä, antaisi eri sektoreiden toimijoille vertaistukikeskustelumahdollisuuksia sekä koulutusta. Odotuksena oli myös saada näkemystä siitä, millainen olisi Janakkalaan sopiva yhteistyömalli.

Perhetupa Perhola aloitti uudenlaisen moniammatillisen työn elokuussa 2005. Uuden toimintapaikan nimeksi oli päätetty Perhetupa Perhola (Perhola = Perhe-Lepola) Perustoiminnoiksi sovittiin seuraavat toimintamuodot :

- kerho = kerhoon ilmoitaudutaan lukuvuosittain
- Lapsikammari = parkki, lapsi voidaan tuoda hoitoon ennakkovarauksella
- Perhekammari = avoin toiminta yhdessä lapselle ja vanhemmalle
- Perhekahvila = avoin toiminta yhdessä lapselle ja vanhemmalle

Moniammatillinen tiimi aloitti säännölliset tapaamiset hankkeen vetäjän tukemana syyskuussa 2005. Suunnittelin ja ohjasin tiimitapaamisia syksyllä 2005, mutta sen jälkeen tapaamiset alkoivat siirtyä yhä enemmän itseohjautuviksi. Tavoitteena oli käydä läpi moniammatillisen tiimin ryhmäytymisen vaiheet sekä sopia niistä käytännöistä, jotka olisivat pitkällä tähtäimellä tärkeitä tiimin toimivuuden takaamiseksi. Yhdeksi keskeiseksi tavoitteeksi tuli, että tiimillä olisi omat säännölliset tapaamiset, joissa sovittaisiin käytännön järjestelyistä toimintaan liittyen, mutta myös jossa käytäisiin säännöllisesti keskustelua oman ja toisten työn tavoitteista, kokemuksista sekä avoimista kysymyksistä.

Syyskuussa 2005 Perholan tiimi muotoili Perhetuvan tavoitteet seuraavasti. Tavoitteet ovat siinä muodossa kuin ryhmäläiset ne itse kirjoittivat:

- Tukea perheiden verkoston laajenemista. Vertaistukea ja vanhemmuuden tukemista.
- Tavoittaa mahdollisimman laajasti niitäkin perheitä , joita on muuten vaikea tavoittaa. Kaikille perheille avoin (alle kouluikäiset) , perhetyö
- Vauvakerho vauvaperheille. Tutustua muihin vauvaperheisiin, vertaisryhmä. Paikka tavata, asiantuntijaluentoja kiinnostuksen mukaan, saa tietoa, ei tarvitse itse hakea, hauskaa yhdessä oloa.
- Tarkoitettu 3-6-vuotiaalle kotona olevalle lapselle. Tavoitteena sosiaalisuus, toisten samanikäisten tapaaminen, vahvistaa ikätasoisia taitoja, vanhempien/isovanhempien hengähdystauko

Perhevoimala-hankkeen tuella Perholan moniammatillinen tiimi kokoontui syksyllä 2005 noin kolmen viikon välein. Jokainen mukaan tullut osapuoli sai määritellä tavoitteet omasta näkökulmastaan. Kun tämä oli tehty, alettiin yhdessä katsoa, mikä näitä tavoitteita yhdistää. Moniammatillisen ryhmän oli sovittava monista käytännön asioista. Perhetupa Perhola sai käyttöönsä tilan, jonka ryhmä sisusti ja varusti tarvittavilla välineillä alusta loppuun. Yhdessä tekeminen rakensi luottamusta.

Marraskuussa 2005 Perholan tiimitapaamisten sisältönä oli oman ohjauksen tarkastelu. Tässä työskentelyssä käytettiin voimaannuttavan valokuvan menetelmää. Ryhmä tapasi yhteensä kolme kertaa 2-3 tuntia kerrallaan, perehtyi voimaannuttavan valokuvan menetelmään teoriassa sekä kokeili menetelmää käytännössä. Menetelmää ohjasi lehtori Saija Honkala Hämeen ammattikorkeakoulun ohjaustoiminnan koulutusohjelmasta. Tiimiläiset ottivat pareittain toisistaan valokuvia ja kuvat katsottiin ja käsiteltiin yhdessä. Ryhmäläiset saivat ohjausta myös siitä, miten voimaannuttavan valokuvan menetelmää on käytetty mm. lastenkotinuorten kohdalla sekä miten sitä voi käyttää muissa yhteyksissä kuin työnohjauksellisesti. Tiimin palaute voimaannuttavan valokuvan menetelmästä työnohjauksellisessa mielessä oli positiivista. Osallistujat pitivät siitä, että kuvan käyttö antoi mahdollisuuksia pohtia laajemmin omaa työtä ja sen suhdetta omaan itseen kuin yleensä. Valokuva oli kaikille menetelmänä uusi ja sen tähden antoi myös uusia kokemuksia. Koska valokuvat otettiin muina aikoina kuin tiimitapaamisaikoina, joillekin oli hankalaa löytää aikaa valokuvien ottamiseen, mutta myös nämä henkilöt pitivät menetelmää kiinnostavana ja osallistuivat keskusteluun.

Perhetupa Perholassa osa vanhemmista on tarjonnut aikaansa ja osaamistaan ideoimalla ja järjestämällä erilaista ohjelmaa. Vanhempien vertaistukea vahvistetaan ja sillä on ammattilaisiin nähden tasavertainen rooli toiminnan kehittämisessä. Perhetupa Perholan toimintaan osallistuminen on perheille tukea antavaa ja leimaamatonta. (Tast 2007) Isälapset toiminta alkoi Perhetupa Perholassa talvella 2006. Toiminnassa on ollut mukana isä ja lapsia noin kymmenestä eri perheestä. Ryhmä on kokoontunut joka toinen viikko. Toiminta on ollut vapaamuotoista ja edennyt pitkälti lasten ehdoilla. Tämä on edistänyt sitä, että osallistuminen ja toimintaan mukaan tuleminen kynnys on ollut mahdollisimman matala. Tiedottamisen kannalta parhaiten on toiminut ”puskaradio” eli isät kertovat toinen toisilleen tällaisesta toimintamuodosta. Isät toimivat vertaisryhmänä toisilleen, kun tapaavat toisia samassa elämäntilanteessa olevia isä. Perholassa toimii myös ruotsinkielinen kerho sekä vauvatanssi ja –leikkiryhmä vanhempien vetämänä.

Pilottikauden päättyessä jokaisessa toimintamuodossa kerättiin osallistujilta palautetta perhetuvan toiminnasta. Käytännössä se tapahtui niin, että kukin työntekijäpari otti asian puheeksi omassa ryhmässään useammalla kerralla, ja käyttäjät saivat omin sanoin myös kirjata asioita isoille papereille.

Seuraavassa käyttäjien antamat kuvaukset ja palaute toiminnasta helmikuussa 2007:

VAUVATANSSI JA -LEIKKI

- positiivista ja mukavaa yhdessäoloa
- liikunnallista ja rytmikästä
- vauvat nauttivat
- kiva ohjaaja :)
- hauska piristys viikon alkuun
- hyvää jumppaa myös äidille

VAUVA-KAHVILA

- kiva, kun voi jutella vauvoista, ja kuulijat on tosissaan kiinnostuneita
- kiva jakaa kokemuksia toisten kanssa ja jutella kaikesta, ja voi tulla monenkin lapsen kanssa
- kiva käydä katsomassa vauvakavereita ja kivoja kahvilatätejä, Eevaa ja Tiinaa, aikakin on ollut hyvä ja riittävän pituinen
- meille viikon kohokohta!

PERHEKAMMARI

- iloista lasten ja äitien yhdessä oloa askartelujen, laulujen ja rupattelun merkeissä
- vierailijat esim. terveydenhoitaja yms. ovat tarpeellisia ja tärkeitä
- juttelu toisten äitien kanssa
- joustava aika saapua klo 9-12 välillä
- ”täällä on kivaa leikkiä”, Sara 4v.
- pysyvä työntekijä on hyvä juttu

PERHEKAHVILA (MML)

- tapaa uusia ihmisiä ja saa kavereita
- lapsille toimintaa
- äidit ja lapset pääsevät pois kotoonta
- äidit jakavat kokemuksiaan ja vinkkejä toisilleen
- vapaaehtoistoiminnassa voidaan käyttää kunkin erityisosaamista hyväksi
- esim. yksi vetää muskaria
- toinen vetää askartelua
- kolmas hoitaa kahvituksen ja tarjonnan ”pullat, leivät”
- loput siivoaa ja vahtii lapsia, mutta kuitenkin oma äiti vastaa omista lapsistaan

LASTENKAMMARI

- hyvä että tällainen palvelu pystytään tarjoamaan
- toivottavasti Lastenkammari jatkuu ensi syksynäkin
- olisipa tällainen palvelu ollut jo vuosia sitten.

ISÄ-LAPSI –TOIMINTA

- Hyvä kerho -> koordinaatio paranee ja vuorovaikutus muiden lasten kanssa kehittyä. Enää ei niin paljon tapella leluista vaan osataan jo luopua ”omista” leluista.
- Mainio mahdollisuus leikkiä ja viettää aikaa lasten ehdoilla mukavissa tiloissa.
- Isille ja lapsille, äitit ei saa tulla (kommentit lasten suusta).
- Aika kuluu kuin siivillä.
- Touhussa mukana 12 isää + 18 lasta
- Keskimäärin läsnä 7-8 isää + 10-12 lasta

SVENSKAFAMILJEKLUBBEN

- Språkbad för barn och vuxna.
Kielikylpy lapsille ja aikuisille.
- För att bättra kunskap och stöda varandra i språk.
Parantaa ja tukea toistemme kielitaitoa.
- Barnen får leka tillsammans och lära sig svenska samtidigt.
Lapset saavat leikkiä yhdessä ja oppivat samalla ruotsia.
- Trevligt att träffa nya tvåspråkiga familjer i Janakkala.
On mukavaa tavata uusia kaksikielisiä perheitä Janakkalassa.

Perhetupa Perholan loppuarviointiin kuului myös oman toiminnan tarkastelu voimaannuttavan arvioinnin menetelmällä.

Työntekijät loivat seuraavan vision Perhetupa Perholalle.

VISIO: Yhteinen perhetupa, jossa voi tavata toisia lapsiperheitä ja saada tukea vanhemmuuteen

Ryhmäläiset loivat neljä avaintoimintaa ja antoivat niille pistemäärät (suluissa). Jokaisen avaintoiminnon alle on luotu mittari, josta työntekijät voivat seurata kunkin avaintoiminnon kehittymistä.

- Vuorovaikutus ja kohtaaminen (8,9)
- sanallinen kiitos
- ”tupperware”-kutsut ym. toiminta, jota kävijät järjestävät
- kimpakyydit, ”vien naapurille”-ajattelu
- Leikkikulttuurin edistäminen (8,3)
- lapset eivät poistu tuokioista
- lapset saavat kavereita
- ”askarrellaanko?” ”lasten suusta kuullut toivomukset”

- Viihtyminen (8,5)
- kiva tulla Perholaan töihin
- sanallinen palaute
- samat kävijät
- tullaan myös lyhyeksi ajaksi

- Perheiden toiveiden huomioiminen (8,3)
- kysyminen

Perholan tiimi loi yhdessä yhdelle avaintoiminnolle tarkemman suunnitelman. Tiimi haluaa kehittää leikkikulttuurin edistämistä mm. lisäämällä leikkikulttuurista puhumista, ottamalla esiin perinneleikkejä tai kutsumalla mukaan ”mummuja ja pappoja” ja ottamalla puheeksi äitien omaa leikkiperinnettä. Toivomuksena oli myös, että työntekijät voisivat saada lisää koulutusta, mm. TheraPlay –menetelmä tuntui kiinnostavalta.

Leikkikulttuurin edistäminen
8,3 (v. 2007) -> 9,5 (v. 2008)

- leikistä puhuminen
- leikkiperinteet, mummut / papat
- miten äidit leikkineet?
- TheraPlay

Perhetupa Perholan toimintamalli kehittyi hyvin pilotin asettaminen tavoitteiden suuntaisesti hankkeen aikana. Janakkalan keskustaajamaan Turenkiin on tulossa syksyllä 2007 vastaavanlainen toimintamuoto kuin on Perhetupa Perhola. Perholan moniammatillinen tiimi on keskeisesti mukana uuden perhetuvan suunnittelussa ja toteutuksessa.

5.3.2 Avoin päiväkotitoiminta verkostossa

Yhteistyö Nummen avoimen päiväkodin ja hankkeen välillä alkoi tammikuussa 2006. Pilotin tavoitteita pohdittiin palaverissa, jossa olivat mukana Nummen päiväkodin (nykyään varhaiskasvatuskeskus) johtaja, avoimen päiväkodin lastentarhanopettaja ja hankkeen vetäjä. Avoimessa päiväkotitoiminnassa nähtiin keskeiseksi vanhemman ja lapsen välisen vuorovaikutuksen tukeminen, vertaisryhmätoiminnan ja vanhempien oman toiminnan tukeminen sekä vanhempien osallistaminen ja aktivoiminen mukaan avoimen toimintaan. Avoimen päiväkodin työ vaatii työntekijältä monipuolisia varhaiskasvatuksen että perhetyön tekemisen taitoja. Avoin päiväkotitoiminta on avointa varhaiskasvatustoimintaa, toisaalta siinä on perhetyön elementtejä. Kasvatuskumppanuus on tavoitteena myös avoimessa päiväkodissa. Hankkeen aikana avoimessa päiväkodissa toimi Käsikynkkä –ryhmä, jonka vetäjänä oli avoimen päiväkodin lastentarhanopettajan parina Vaahteramäen perhetyön perhetyöntekijä. Nummen avoimessa päiväkodissa työskentelee lastentarhanopettaja sekä hänen apunaan 4H-kerhon ohjaaja. Lisäresurssin saaminen avoimeen päiväkotitoimintaan

asetettiin pitkällä tähtäimellä tavoitteeksi. Tähän tavoitteeseen ajateltiin päästävän sillä, että hankkeen avulla saadaan tietoa, jonka avulla avoimen toiminnan tärkeys perheiden kannalta tulee tietoisuuteen laajemminkin kuin on tällä hetkellä. Tähän liittyen päätettiin toteuttaa avoimen päiväkodin kustannusvaikuttavuustutkimus, joka esitellään luvussa 5.4. Nummen avoimen päiväkodin lastentarhanopettaja sai Hämeenlinnan perusturvan myöntämän laatupalkinnon keväällä 2007.

Nummen avoin päiväkotitoiminta sijaitsee Jukolan asuinalueella Hämeenlinnassa. Jukolan alueella sijaitsee myös oma neuvola, aluesosiaalitoimisto ja lähiökeskus. Jukolan alueella asuu paljon lapsiperheitä. Avoin päiväkotitoiminta toimii Nummen nuorisotalon tiloissa. Samoissa tiloissa järjestetään nuorisotoimen toiminnan lisäksi koululaisten iltapäiväkerhoja sekä muuta toimintaa koululaisille. Nummen nuorisotilan vieressä sijaitsee koulu. Toiminta alkoi vuonna 1996 Jukolan koululla Jukolan päiväkodin alaisena kahtena päivänä viikossa. Tällä hetkellä avoin päiväkotitoiminta toimii Nummen varhaiskasvatuskeskuksen alaisuudessa ja on auki neljänä päivänä viikossa. Avoin päiväkotitoiminta tarjoaa varhaiskasvatusta niille lapsille, jotka eivät ole kokopäivähoidossa. Useimmiten vanhemmat näkevät tärkeimmäksi avoimeen päiväkotitoimintaan tulemisen syyksi sen, että lapsi/lapset saavat seurata toisista lapsista. Avoimessa päiväkodissa lapsille ja vanhemmille järjestetään toimintaa yhdessä ja erikseen. Kunnallisen päivähoiton piirissä on noin 58 % Hämeenlinnan alle kouluikäisistä lapsista. Jatkossa yksilöllisiä varhaiskasvatussuunnitelmia halutaan tarjota kaikille vanhemmille, myös niille, joiden lapset eivät ole kunnallisessa päivähoitossa. Syksystä 2007 alkaen Hämeenlinnassa tehdään yhdessä vanhempien kanssa jokaiselle päiväkodissa olevalle lapselle oma varhaiskasvatussuunnitelma, johon kirjataan yhteiset tavoitteet. Samalla aloitetaan kokeilu, jossa myös päiväkotihoidon ulkopuolisille lapsille tarjotaan tätä mahdollisuutta.

Kevään 2006 aikana avoimen päiväkodin lastentarhanopettaja teki yhdessä hankkeen vetäjän kanssa SWOT-analyysin, jonka pohjalta nousi ajatus siitä, että pilotin aikana pyritään saamaan avoin päiväkotitoiminta verkostoitumaan. Voimaannuttavan arvioinnin menetelmään kuuluu erilaisia arviointimittareita, joista SWOT-analyysi on yksi menetelmä. SWOT-analyysissä kartoitetaan toiminnan vahvuudet, heikkoudet, uhat ja mahdollisuudet.

Avoin päiväkotitoiminta tavoittaa laajan kävijäjoukon ja sen tähden verkostoituminen neuvolan kanssa nousi keskeisesti esiin. Koska Jukolan neuvolalla oli oma pilotti Perhevoimalahankkeessa, yhteys löytyi helposti tätä kautta. Avoimen päiväkodin lastentarhanopettaja tuli mukaan Jukolan neuvolan kokoamaan verkostoon. Suunnitelmaksi tuli, että avoimen päiväkodin työntekijä menee jatkossa esittelemään avoimen toimintaa perhevalmennukseen.

Avoin päiväkotitoiminta ja Hämeenlinnan lasten ja nuorten kulttuurikeskus ARX aloittivat yhteistyön elokuussa 2006. Hanke järjesti Arxista kolme työpajaa avoimeen päiväkotitoimintaan syksyn 2006 aikana. Avoimen päiväkodin ja Arxin yhteistyön tavoitteena oli tuoda uutta sisältöä perheiden arkeen ja antaa uusia kokemuksia vanhemman ja lapsen väliseen vuorovaikutukseen. Kun vanhempi ja lapsi tekevät yhdessä asioita, joista molemmat ovat kiinnostuneita, suhde vahvistuu ja tukee positiivisella tavalla vanhemmuutta ja lapsen

kehittymistä. Työpajoissa tehtiin asioita, joita vanhempi voi melko vähällä vaivalla ja järjestelyllä toteuttaa myös kotiooloissa. Avoimessa päiväkodissa työpajat ovat saaneet jatkoa ja pysyvä yhteistyökuvio saatiin aikaan, mitä voidaan pitää hanketyön yhtenä tuloksena. Tämä näkyi mm. jo tammikuussa 2007 julkaistussa toimintakalenterissa. Avoin päiväkotisi sai uudenlaisen toimintamuodon ja asiakkaiden palaute työpajoista oli positiivista. Uusi menetelmä avoimessa päiväkodissa toteutui myös voimaannuttavan valokuvan työpajoissa. Hankkeen harjoittelija, ohjaustoiminnan opiskelija Susanna Halonen, teki opinnäytetyönään voimaannuttavan valokuvan työpajat äideille ja lapsille avoimessa päiväkodissa alkutalvesta 2006. (Halonen 2007)

5.4 Avoimen päiväkodin kustannusvaikuttavuus

Perhevoimala-hankkeessa päätettiin toteuttaa avoimeen päivähoitoon liittyvä kustannusvaikuttavuustutkimus. Asiaa käsiteltiin hankkeen ohjausryhmässä helmikuussa 2006 ja tehtiin päätös, että ennaltaehkäisevän perhetyön kustannusvaikuttavuutta tutkitaan Nummen avoimessa päiväkodissa. Hämeen ammattikorkeakoulusta saatiin liiketalouden koulutusohjelmasta yliopettaja Jorma Saarinen (2007) tutkimuksen vastaavaksi tekijäksi. Avoimen päiväkodin kustannusvaikuttavuustutkimukseen liittyivät liiketalouden opiskelija Sanna-Mari Tommisen opinnäytetyö sekä hyvinvointiteknologian jatkotutkinto-opiskelija Mari Nenosen opinnäytetyö.

Avoimen päiväkodin kustannusvaikuttavuustutkimus on julkaistu omana erillisenä raporttinaan (Saarinen 2007).

Taustana tutkimukselle on, että kaikilla alle kouluikäisillä lapsilla on vuodesta 1996 alkaen ollut subjektiivinen oikeus kunnan organisoimaan päivähoitopaikkaan. Erityisesti Etelä-Suomen kaupungeissa on etsitty monipuolisia hoitomuotoja, joista yhtenä esimerkkinä on avoin päiväkotitoiminta. Kotihoidon tuki ja siihen yhdistetty kuntalaisä puolestaan pyrkii aktivoimaan lasten hoitamista kotona. Eri toimintamallien kustannuserojen ja toiminnan arvostuksen selvittämiseksi tehtiin Nummen avoimen päiväkodin käyttäjien keskuudessa kysely, jolla selvitettiin lasten vanhempien tilannetta, mielipiteitä ja asennoitumista kunnan tarjoamiin palveluihin.

Avoimen päiväkodin toiminta koettiin erittäin arvokkaaksi ja hyväksi sekä lapsille että lasten vanhemmille, yleensä äideille. Avointa päiväkotia käyttivät eniten alle 30.000 euron tuloluokan 1-2 –lapsiset perheet. Kustannuserojen selvittämiseksi tehtiin kolme laskentamallia, joilla voidaan simuloida 1-5 –vuotiaiden lasten hoidon elinkaarikustannuksia päiväkodissa, perhepäivähoidossa ja kotihoidon tuella kotona lisättynä avoimen päiväkodin palveluilla. Päiväkotihoidon osoittautui kunnalle ylivoimaisesti kalleimmaksi hoitomuodoksi. Edullisin on kotihoito ja avoin päiväkotitoiminta, kun ei oteta huomioon perheen ansiotulojen vähennystä eikä tämän kautta toteutuvaa kunnan verotulojen vähennystä. Perhepäivähoito sijoittuu näiden välimaastoon.

Tämän lisäksi laskettiin kolme muuta kustannusmallia, joissa kahdessa oletettiin, ettei avointa päiväkotitoimintaa olisi, vaan nämä tarpeet tyydytettäisiin muiden palvelujen ja laitoshoidon lisäyksellä. Toisessa mallissa oletettiin, että heitteille jätön seurauksena tapahtuu kunnalle kallista lasten syrjäytymistä. Kolmannessa laskentamallissa lisättiin kotihoidon houkuttelevuutta antamalla kaikille alle 3-vuotiaille lapsille ylimääräinen kuntalaisä ja laajentamalla avoimen päiväkodin tarjontaa merkittävästi. Mallilla etsittiin kriittistä kustannuspistettä kalliin päiväkotihoidon vaihtoehtona. Laskentamalleista on tehty CD:lle Excel-tilukset, jotka auttavat poliitikkoja ja virkamiehiä päätöksenteon simuloinnissa.

5.5 Sektorirajat ylittävä verkostomalli

Hattulan kunta lähti mukaan Perhevoimala-hankkeeseen, koska oli todettu, että kunnassa halutaan lisätä monipuolista yhteistyötä lasten ja nuorten parissa toimivien kesken. Oli päädytty siihen, että verkostotyötä tarvitaan ja siihen halutaan jatkossa lisää voimavaroja. Väkilukuun suhteutettuna Hattulassa on paljon lapsiperheitä, lähes 43 % koko väkiluvusta. Tämä on eniten Kanta-Hämeen kahdeksan kunnan alueella. Samaan aikaan Perhevoimala-hankkeen käynnistymisen aikaan Hattulassa alkoi kunnan lapsi-, nuoriso – ja perhepoliittisen ohjelman laatiminen. Perhevoimala-hanke tuki tätä ohjelmatyöstä, ja päinvastoin. Ohjelman työstämisessä oli samoja henkilöitä mukana kuin Perhevoimala-hankkeen pilotissa.

Kesäkuussa 2005 Hattulan kunnassa pidettiin alustava pilotin suunnittelukokous. Jo siinä vaiheessa ajatuksena oli, että yhteistyöverkoston luominen Hattulan kuntaan olisi odotuksena Perhevoimala-hankkeelle. Hattulan pilottihakemukseen oli elokuussa 2005 kirjattu seuraavat tavoitteet:

- perheiden tukeminen
- matala kynnys perheille hakea apua
- työntekijöiden vertaistuki ja voimavaraistuminen yhteistyöverkostossa
- hyvinvoinnin lisääntyminen hattulalaisten lasten ja nuorten parissa sekä heidän perheisään
- toimivan verkostomallin rakentaminen pysyväksi työmuodoksi
- Kimppa-hankkeen ja Kasvatuskumppanuus- hankkeen kokemusten hyödyntäminen ja levittäminen yhteistyöverkostossa

Yhteistyöverkoston toimijoiksi mainittiin ala-asteet, ylä-aste, koulupsykologi ja koulu-terveydenhoitaja, seurakunnan nuorisotyö, kunnan nuorisotyö, neuvola, Mannerheimin lastensuojeluliiton Hattulan paikallisyhdistys, 4-H-järjestö, päivähoito sekä perhetyö ja sosiaalityö. Syksyllä 2005 Hattulan pilotissa pidettiin suunnittelukokouksia ja pilotti täsmensi omia tavoitteitaan. Alkuvaiheessa pilotin yhdyshenkilö oli sosiaalitoimesta, mutta hänen vaihdettuaan työtehtäviä tammikuussa 2006, yhdyshenkilöksi tuli päivähoidon johtaja. Keväällä 2006 Hattulan pilottiverkosto aloitti säännölliset tapaamiset ja työskentely jäsenyi.

Hattulassa keskityttiin aluksi virkamiesten ja poliittisten päättäjien osallistamiseen haastatteluin ja kyselyin. Lapsiperheille suunnattiin kysely, nuorten mielipiteitä omasta kunnastaan kuultiin teemapäivässä ja lapsiperheille järjestettiin oma foorumi (Tast 2007). Hattulan pilottiverkosto järjesti yhteistyössä Parolan yläkoulun kanssa koulun teemapäivän syyskuussa 2006. Teemapäivän aikana kerättiin koulun 360 oppilaalta mielipiteitä Hattulan parantamiseksi nuorten kannalta. Hamkin sosionomiopiskelijat (liite 1) osallistuivat taustamateriaalin kokoamiseen ja työskentelyn tulosten työstämiseen. Yläkoulu-alaisten kokemaa terveyttä ja hyvinvointia on myös tarkasteltu hoitotyön opinnäytteessä (Pirinen 2007).

Perhevoimala-pilotoinnin tuloksena Hattulaan on syntynyt mallina ennaltaehkäisevän perhetyön poikkihallinnollinen verkosto, jolle haetaan vuoden 2007 aikana virallinen asema kunnan organisaatioissa. Virallistamisen seurauksena Hattula-verkon moniammatillinen työryhmä tulee osaksi siihen kuuluvien tahojen perustyötä. Hattulan pilotti on Perhevoimala-hankkeen aikana saavuttanut tavoitteensa ja se antaa hyvän pohjan, kun kunnassa suunnitellaan lasten ja perheiden kohtaamispaikkaa Kotipesää, joka aloittanee toimintansa syksyn 2007 aikana.

5.6 Vanhemmuuden tukeminen

5.6.1 Perhekumppanuus

Hämeen ammattikorkeakoulun sosiaali-, hoitotyön ja ohjaustoiminnan koulutusohjelmat sekä Nipsulan avoimen varhaiskasvatuksen yksikkö liittyivät pilotiksi hakemuksella, jossa kumppaneiksi mainittiin Hattelmalan päiväkotit ja Vanajaveden neuvola. Hattelmalan päiväkotit on yksityinen päiväkotit, joka on sosiaalialan koulutusohjelman kumppanuuspäiväkotit. Hämeen ammattikorkeakoulussa toimii sosiaalialan koulutusohjelman yhteydessä varhaiskasvatuksen toiminta- ja kehittämiskeskus ja sen avoin varhaiskasvatussyksikkö Nipsula, jossa opiskelijat osallistuvat toiminnan organisoimiseen. Hämeenlinnan kaupunki ostaa Nipsulasta monikkoperheille ja tavallisille perheille avointa varhaiskasvatustoimintaa kahtena päivänä viikossa.

Pilottihakemuksessa tuotiin esille seuraavat tavoitteet ja keinot elokuussa 2005:

-Opiskelijat suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat moniammatillista ennakoivaa ja osallistavaa perhetyötä yhdessä perheiden, päivähoidon ja neuvoloiden henkilöstön sekä muiden toimijoiden kanssa.

- Kumppanuuspäiväkodeissa- ja -neuvoloissa sekä varhaiskasvatuksen toiminta- ja kehittämiskeskuksessa Nipsulassa opiskelijat ohjaavat toimintaa erilaisin toiminnallisina menetelmin lasten ja perheiden toiveiden mukaisesti.

- Opiskelijoiden tehtävänä on toimia osaltaan toiminnan suunnittelijoina, koordinoijina, toteuttajina sekä arvioijina, mutta heidän tärkein tehtävänsä on osallistaa sekä lapset että vanhemmat mukaan ideointiin, suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin. Keskeisenä tavoitteena on lapsen ja vanhemman yhteisen toiminnan arvostaminen sekä jokaisen vahvuuksien ja voimavarojen löytäminen.

Sosiaalialan, hoitotyön ja ohjaustoiminnan opiskelijat järjestivät osallistavan vanhemmuuden tukemiseen liittyvällä teemalla lasten ja vanhempien ryhmiä Hattelmalan päiväkodissa.

Osallistavan vanhemmuuden teemaa toteutettiin myös Nipsulassa ja opiskelijat tutkivat millaisen merkityksen vanhemmat teemalle ja sille liittyvälle toiminnalle antoivat, ja miten he toivoivat toiminnan jatkossa kehittyvän (Tast 2007). Toimintaryhmien järjestämistä Hattelmalan päiväkodissa jatkettiin lukuvuonna 2006-07. Nipsulassa lukuvuoden 2006-07 teemaksi muodostui osallistava havainnointi, jossa opiskelijat osallistivat vanhempia havainnoimaan lapsiaan erilaisissa leikki- ja toimintatuokioissa, joista osa tallennettiin videolle. Vanhemmat, lapset ja opiskelijat (liite 1) katselivat, muistelivat ja tekivät niistä havaintoja yhdessä keskustellen. Tavoitteena oli löytää positiivisia asioita ja kiinnittää huomiota lasten vahvuuksiin. Noora Kourulan ja Aini Niemelän sosiaalialan opinnäyte (2007) koskee osaltaan myös Nipsulan toimintaa.

Vanajaveden neuvolasta koottiin ensisynnyttäjäperheitä ja tavoitteena oli sekä uudistaa perhevalmennusta että synnyttää vertaisryhmätoimintaa Nipsulassa. Pitkän aikavälin tavoite oli kehittää pikkulapsiperheiden palveluketjua neuvolasta avoimen varhaiskasvatustyksikön kautta päivähoitoon. Keväällä 2006 ryhmän toiminnasta vastasi parina sosionomi- ja terveydenhoitajaopiskelija (liite1). Siihen liittyy hoitotyön opinnäyte (Kuusinen 2007).

Hamkin pilotissa todettiin, että moniammatillisen yhteistyön oppimisen voisi tapahtua parhaimmillaan niin, että sosiaali-, hoitotyön ja ohjaustoiminnan opiskelijat voivat tehdä yhdessä projekti- ja opinnäytetöitään. Perhekumppanuus-pilotin loppuarvioinnissa koulutusohjelmat arvioivat, että pilotin aikana on vahvistettu vertaistukitoimintaa, rakennettu dialogista toimintakulttuuria, lisätty perheiden osallisuutta, vahvistettu tulevien ammattilaisten perhetyön taitoja sekä toteutettu toiminnallisia ja elämyksellisiä toimintoja.

5.6.2 Kriisiosaston ja lastensuojelun yhteistyö

Kanta-Hämeen keskussairaalan osasto P4 hakeutui mukaan Perhevoimala-hankkeeseen, koska osasto halusi jatkaa perhetyön kehittämistä omalla osastollaan, jossa oli jo aikaisemminkin panostettu tähän asiaan. Osasto kirjasi oman tavoitteensa pilottihakemukseen seuraavalla tavalla:

- Kehittämistoiminnan tavoitteena on psykiatrisessa sairaalahoidossa olevan potilaan vanhemmuuden tukeminen.

Odotuksena Perhevoimala-hankkeelle kirjattiin seuraavaa:

- Syventää jo olemassa olevaa osaamista ja saada lisävalmiuksia sekä tietoa vanhemmuuden tukemiseen. Selkiyttää yhteistyömahdollisuuksia ja luoda tarkoituksenmukaisia toimintamalleja yhteistyökumppaneiden kanssa.

Syksyllä 2006 pilotti järjesti yhteistyöpalaverin, johon tuli laaja osallistujajoukko lastensuojelun toimijoita. Lastensuojelun puolelta yhteydenottoa pidettiin erittäin tärkeänä ja yhteistyö lähti nopeasti käyntiin. Verkostoyhteistyön tavoitteena on pohtia ja kehittää sitä, miten huomioida lapset, kun vanhemmat ovat sairastuneet psyykkisesti. Vanhemmat kokevat usein syyllisyyttä sairastuttuaan. On löytynyt yhteys aikuispsykiatrian ja lastensuojelun välille. Yhteinen kysymys kuului, mitä tapahtuu niille lapsille ja nuorille, joiden vanhemmat joutuvat äkillisesti psykiatriseen hoitoon, joko vapaaehtoisesti tai pakkohoitopäätöksellä. Verkostoituminen lähti liikkeelle suunnasta, joka etukäteen ei ollut täysin ennakoitavissa.

Tähän mennessä aikuispsykiatria ja lastensuojelu ovat selvittäneet yhteistyökäytäntöjä seuraavissa tilanteissa:

- Miten toimitaan, kun isä tai äiti joutuu psykiatriseen hoitoon (on uusi potilas). Mikä taho työskentelee lapsen kanssa ja miten?
- Kun lastensuojelun huoli vanhemman psyykkisestä kunnosta herää, miten toimitaan? Entä äkilliset kriisitilanteet?

Työskentely jatkuu Perhevoimala-hankkeen pilottikauden jälkeen ja pilotoinnin tulokset pitkällä tähtäimellä tulevat näkyviin vasta Perhevoimala-hankkeen päättymisen jälkeen.

5.7 Kouluvoimaa – matalan kynnyksen neuvontapiste

Janakkalan kunnan toinen pilotti Perhetupa Perholan lisäksi oli kouluvoima-pilotti, jossa oli tavoitteena moniammatillisesti tukea kouluikäisiä lapsia ja nuoria sekä heidän vanhempiaan. Hamkin hoitotyön koulutusohjelman opiskelijat (liite 1) tekivät pilotin selvitystyötä, jossa selvitettiin mm. koululaisten terveyden ja mielenterveyden tukemista sekä järjestettiin koululla alkoholin ja huumeiden käyttöön liittyvää valistusta ”Miten sanoa ei huumeille”. Haluttiin myös kiinnittää huomiota erityisesti siihen, että tiedonkulku toimisi hyvin silloin, kun lapsi siirtyy päiväkodista alakouluun ja alakoulusta yläkouluun. Perhetupa Perhola tarjosi avointa toimintaa alle kouluikäisille ja kouluvoiman kohderyhmä jatkoi tästä eli kohderyhmäksi ajateltiin ala- sekä yläkoululaiset ja heidän perheensä.

Pilotilla oli myös oma ohjausryhmä, johon kuuluivat perusturvajohtaja, sivistystoimen johtaja, johtava hoitaja, ylilääkäri, nuorisotyöntekijä, seurakunnan nuoriso-ohjaaja, yläkoulun opinto-ohjaaja, alakoulun erityisopettaja ja terveystieteiden ”yhdyshenkilö”, joka toimi pilotin ”työrukkasena”. Pilottisuunnitelmassa oli yleistavoitteena liittää perhetuon näkökulmaa osaksi koulun toimintaa. Elokuussa 2005 oli kirjattu seuraavanlaisia odotuksia kouluvoimalle

- pikku koulujen oppilashuoltotyöryhmät toimiviksi
- miten kouluvoima näkyy Janakkalan lapsi- ja nuorisopoliittisessa ohjelmassa?
- toimivien käytäntöjen kokoaminen tärkeää – onko päällekkäisyyksiä?
- ei viedä Kouluvoima-toimintaa ulos koulusta
- miten sosiaalityö voisi linkittyä ennaltaehkäisevään työhön – varhainen puuttuminen Huom: Tervakosken lastensuojelun kehittämistyöryhmä!
- työnjaon selventäminen
- selkeät ja yhtenäiset toimintamallit kouluille oppilashuollollisissa asioissa
- Kouluvoima voisi olla osaamisen yhteenkokoaja

Käytännön toiminnan aloittamiseksi järjestettiin hankkeen aikana useita tapaamisia, joissa käsiteltiin konkreettisen yhteistoiminnan aloittamista. Syksyllä 2005 pilotin yhdyshenkilö kiersi tapaamassa keskeiset suunnitelmaan liittyneet tahot. Tapaamisten tavoitteena oli

kuulemisen lisäksi tiedottaa pilottisuunnitelmasta. Koulu ei lähtenyt mukaan pilottisuunnitelmassa esitettyyn matalan kynnyksen paikan järjestämiseen koulun tiloihin.

Huhtikuussa 2007 kouluvoima-pilotti aloitti konkreettisen toiminnan Vapari-nimisessä tilassa Turengin keskustassa. Alkuvaiheessa nuorten neuvontapisteessä on terveydenhoitajan vastaanotto yhtenä iltana viikossa. Neuvontapisteen tiloissa tarjotaan myös nuorille draamatyöpajoja. Jatkossa on tarpeellista saada sosiaalityö mukaan nuorten neuvontapisteeseen. Sosiaalityön tapaamiset alaikäisille nuorille nuoren jäätyä kiinni esim. alkoholin käytön seurauksena, voitaisiin järjestää nuorten neuvontapisteen tiloissa. Jatkosuunnitelman sisältönä on saada kouluvoimaan liittymään myös muita toimijoita, jotta kouluvoima voisi toimia moniammatillisesti. Haasteena on saada myös resurssia uuden toiminnan vahvistamiseksi. Perhevoimala-hankkeen avulla on voitu aloittaa uuden toimintamallin suunnittelu ja toteutus. Ilman Perhevoimala-hanketta toimintaa ei olisi todennäköisesti saatu käyntiin.

6.

YHTEENVETO
JA
KEHITTÄMISEHDOTUKSET

6. YHTEENVETO JA KEHITTÄMISEHDOTUKSET

Olen tässä raportissa pyrkinyt kuvaamaan Perhevoimala-hankkeen moninaisuutta ja monialaisuutta. Aloittaessani hanketta tavoitteiden laajuus tuntui hyvin haasteelliselta. Kun alkukartoituksen jälkeen tuli esille, että pääsääntöisesti hankeosapuolilla ei ollut rajattuja kehittämisskohteita mietittynä, aloitin neuvottelut eri tahojen kanssa siitä, mitä mahdollisuuksia he näkevät Perhevoimala-hankkeelle. Vähitellen pilottiverkosto muodostui. Projektin ja hankkeen tavoitteena on rajatussa ajassa saavuttaa jokin konkreettinen tulos. Perhevoimala-hankkeelle oli osoitettu kahden vuoden toteutusaika, jonka aikana syntyi kahdeksan pilotin toimesta monialainen verkosto. Kun hankeosapuolet suunnittelevat uusia hankkeita ja jatkoa Perhevoimalan aloittamalle kehittämistyölle, on hyvä pysähtyä pohtimaan, miten jatkotavoitteet voidaan rajata kapeammiksi.

Toivon, että Perhevoimala-hankkeen virallisen päättymisen jälkeen hankeosapuolien ja rahoituspäätöksen tekemiseen osallistuneiden taholla käydään arviointikeskustelua siitä, mitä on tapahtunut hankkeen myötä ja miten asiat olisivat nyt, ellei tätä hanketta olisi ollut. Ohjausryhmän ja pilottien asiantuntemus sekä tämä loppuraportti toimikoon keskustelun pohjana. Arvioinnin näkökulmasta on keskeistä tarkastella hankkeen ja kehittämisskohteiden rajapintoja. Pilottien ja hankkeen vetäjän kohtaamiset ovat yksi kohtaamisen rajapinta. Pilotteihin osallistuneiden odotuksiin ja tarpeisiin vaikuttaa kunkin työntekijän taustaorganisaation odotukset ja antamat mahdollisuudet. Hankkeen vetäjän toimintaan on vaikuttanut pyrkimys hankesuunnitelman toteuttamiseen mahdollisimman kattavasti. Kunnat ja hankeosapuolet ovat olleet hankkeen ”asiakkaita” ja kunkin kunnan ja hankeosapuolen hanketyöhön osoittamat henkilöt ovat olleet keskeisiä toimijoita. Hankeosapuolella on ollut erilaisia odotuksia hankkeeseen, ja olen pyrkinyt huomioimaan ne mahdollisimman kattavasti hankkeen puitteissa. Keskeisiä mekanismeja, joilla olen pyrkinyt toteuttamaan hankesuunnitelmaa, ovat olleet motivointi ja kehittämissideoiden tukeminen, tiedon lisääminen ja kouluttaminen, luottamuksen rakentaminen ja verkostoituminen.

Hankkeen alkuvaiheessa ohjausryhmä määritteli yhdeksi tärkeäksi välietapiksi hankkeen toteuttamisen näkökulmasta sen, että työntekijöillä on oltava riittävästi resurssia tehdä kehittämistyötä piloteissa. Yleisenä havaintona pilottitoiminnan päättymisen jälkeen voin todeta, että joissakin tilanteissa perustyön määrä oli niin suuri, että kehittämistyötä ei ollut mahdollista tehdä alkuperäisen suunnitelman mukaisessa mittakaavassa, vaikka halua ja tahtoa olisi ollutkin. Asenteisiin ja työskentelytyyliin liittyvät tekijät muuttuvat hitaasti ja näihin liittyviin muutostarpeisiin tarvitaan enemmän kuin mihin hanke tai yksittäiset työntekijät voivat vastata.

Moniammatillisen ja sektorirajat ylittävän työn kehittyminen on hidasta sen takia, että yhteisten tapaamisaikojen löytäminen on sitä vaikeampaa, mitä enemmän on tarkoitus saada samaan aikaan koolle ihmisiä. Jotta kohtaaminen on oikeasti mahdollista, tarvitaan myöskin yhteinen kysymys tai molemminpuolinen tarve, jotta yhteistyö lähtee kehittymään. Kun perustehtävät ja toimenkuvat ovat erilaisia kullakin työntekijäryhmällä, on löydettävä sellainen keskustelun taso, joka on riittävän yleinen, että kaikki voivat siihen

liittyä, mutta joka ei toisaalta ole liian yleinen, ettei keskustelu jää liian etäiseksi. Huomasin myös, että usein hyviä ajatuksia ja ideoita on runsaasti, mutta niiden konkretisoiminen käytännön tasolle on epäselvää. Moniammatillisen yhteistyön kehittämiseksi tarvitaankin työmenetelmiä ja huomion kiinnittämistä kokouskäytäntöihin.

Perhevoimala-hankkeen perusteella voin sanoa, että ennaltaehkäisevän perhetyön näkökulma on mukana aika silloin, kun lasten, nuorten ja perheiden mielipiteet otetaan huomioon palautteena palveluiden kehittämisessä. Arvioinnin kohde tulisi jatkossa olla siinä, miten ollaan onnistuttu asiakkaiden tarpeiden tulkinnassa. Viirkorven mukaan (2005) tavoitteet ovat aina arvauksia siitä, miten kannattaisi toimia suhteessa asiakkaisiin. Jos ajatellaan asiakkuuden kehittymisen näkökulmasta ennaltaehkäisevää perhetyötä, olisi myös määriteltävä asiakkuuden tavoitteet. Tämä on haaste, jota ei vielä olla pohdittu ja tämä tekee ennaltaehkäisevästä työstä ja sen määrittelystä hyvin haasteellista. Erilaista toimintaa kohdistetaan eri ryhmille, mutta etukäteen eikä myöskään jälkikäteen voida olla täysin varmoja siitä, mikä merkitys tietyillä palveluilla tai interventioilla on ollut kussakin tilanteessa. Jatkossa olisi pohdittava ennaltaehkäisevän perhetyön näkökulmasta sitä, mihin kannattaa kohdentaa resursseja. Muutoksesta ja sen motivoimisesta pitäisi keskustella nykyistä enemmän. Tätä näkökulmaa on korostunut myös Viirkorpi (2005). Viirkorven mukaan työntekijä ja asiakas luovat asiakkuuden, mutta usein kuvataan vain työntekijän osuus. Voi olla myös niin, että asiakkuus on hyvää, mutta mikään ei muutu. Koska muutos on yksi keskeinen käsite sekä sosiaalialan-, kasvatuksen- että hoitotyön alalla, muutosprosessien kulkuun on kiinnitettävä huomioita.

Käytännön työntekijät tietävät, että ennaltaehkäisevän perhetyön näkökulma toimii sitä paremmin, mitä varhaisemmassa vaiheessa perheet saavat tukea. Mikä olisikaan sen parempi ja sopivampi ajankohta kiinnittää huomiota perheen hyvinvointiin kuin se elämänvaihe, jolloin perhe on muotoutumassa ja vauva on syntymässä. Erityisen herkässä vaiheessa vanhemmat ovat silloin, kun ensimmäinen lapsi on syntymässä. Tänä päivänä perheet ovat hyvin monimuotoisia ja yksin lasta odottavien äitien määrä on lisääntynyt. Perheiden monimuotoisuus on lisääntynyt, uusperheet ja niihin liittyvät elämäntilanteet synnyttävät uusia tarpeita perhetyölle. Lapsiperheiden kanssa työskentelevät tahot ovat huolestuneita siitä, että parisuhteet hajoavat usein vauvaperheissä. Parisuhteen tukeminen on tullut aivan uudeksi haasteeksi myös neuvolatyön näkökulmasta.

Jokainen työntekijä ja taho, joka kohtaa lapsia, nuoria ja perheitä, on avainasemassa. Ennaltaehkäisevän perhetyön ja perheiden varhaisen tukemisen lähtökohtana on oltava perheiden äänen esille saaminen. Perheiden hyvinvointi ja terveys voidaan ajatella sektorina, jonka osaset ovat perheenjäsenet itse ja heidän vuorovaikutuksensa, asuminen, työ, tuki (sukulaiset, koulu, päiväkotit, neuvola, ystävät, nettipalvelut ym.), toimeentulo sekä arvot. Tässä kokonaisuudessa ennaltaehkäisevä perhetyö asettuu tuen alueelle. Vanhemmuuden tukeminen on keskeinen ennaltaehkäisevän perhetyön muoto. Asiantuntijat ja viranomaiset eivät voi ottaa sitä tehtävää itselleen, joka kuuluu vanhemmille. Tämän takia vertaistuen kehittäminen voisi olla jo pelkästään yhden hankkeen tavoite tulevaisuudessa.

Perhelähtöisyys uusien perhepalvelumallien kehittämisessä on yhdessä pohdittava perheiden kanssa. Hämeenlinnan seudun lasten ja nuorten psykososiaalisten palvelujen neuvottelukunta totesi katsauksessaan tammikuussa 2006, että neuvottelukunta pitää tärkeänä panostusta ennaltaehkäisevään työhön, jotta painetta ja kuormaa raskaampiin palveluihin voitaisiin vähentää. Tämä perustelu sekä asian tarkastelu inhimilliseltä kannalta vahvistaa sitä, että ennaltaehkäisevän perhetyön kehittämistä on jatkettava myös jatkossa. Perhevoimamala-hankkeen piloteista kerätty tieto antaa malleja siitä, miten ennaltaehkäisevää työtä voidaan kehittää ja tehdä moniammatillisesti.

Lähdekirjallisuus ja taustamateriaali:

Fetterman, David, Foundations of empowerment evaluation. Sage publications. Inc. London 2001.

Heinonen, Taru, Sulaoja, Teemu, Varpunen – varhaisen puuttumisen malli. Lobby – nuorten ja perheiden palvelupiste/Espoon diakoniasäätiö, 2006.

Häggman-Laitila, Arja, Pietilä, Anna-Maija, Haapakorva, Arja ja Saastamoinen, Hanna-Mari, Moniammatillinen projektityö perhepalvelujen kehittämisessä. Hallinnon tutkimus 3. 2003. s. 212-226

Isoherranen, Kaarina, Moniammatillinen yhteistyö: Välineitä koulutukseen ja työyhteisön kehittämiseen . 2005

Kainulainen, Sakari, Hyvinvointipalveluiden vaikuttavuus. Luento 1.11.2005 Palmenia, Helsinki.

Karjalainen, Pekka, Mikä arvioinnissa askarruttaa? Luento 9.2.2007 Hämeenlinna.

Karila K. ja Nummenmaa A.R. Matkalla moniammatillisuuteen. Kuvauskohteena päiväkot. Juva 2001.

Kimppa Perhetyö -päivähoidossa hanke. Raportti 2/2006. Hämeenlinnan perusturvakeskus.

Nousiainen, Kirsi, Miksi kehittämistyön tulokset eivät juurru käytäntöön? Sosiaaliturva 3/2006

Perhe keskiössä: Ideoita yhteistyöhön perheiden parhaaksi. Kokemuksia Ruotsin Leksandista ja useista Suomen kunnista. Toimittanut Auli Paavola. Lastensuojelun keskusliitto. Helsinki 2004.

Perhe kumppanina -raportti. Espoon perhekeskus -hanke. 2006.

Robson, Colin, Käytännön arvioinnin perusteet: opas evaluaation tekijöille ja tilaajille. Tampere 2001.

Raninen, Maria, LAPSI-hankkeen loppuraportti (julkaisematon) 2006 Hämeenlinnan seudun kansanterveystyön kuntayhtymä.

Reijonen, Mikko (toim), Voimaa perhetyöhön. Arjen tuki ja ammatilliset verkostot. Keuruu 2006.

Ruohotie, P. 1998 Motivaatio, tahto ja oppiminen. Helsinki Edita.

Saarinen, Jorma, Avoimen päiväkodin kustannusvaikuttavuus. Näkökulmia perheiden varhaiseen tukemiseen. Hämeen ammattikorkeakoulu. Perhevoimala-hanke. 2007

Seppänen-Järvelä, Riitta, Prosessiarviointi kehittämissuorituksissa. Opas käytäntöihin. Arviointiraportteja 4/2004 Helsinki.

Tanninen, Hanna-Mari, Pietilä, Anna-Maija, Häggman-Laitila, Arja, Vehviläinen-Julku-
nen, Katri, Moniammatillinen tiimi- ja verkostotyö: haastattelututkimus perhetyönteki-
jölle. Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti 2005:42 s.127-136

Tast, Eeva, artikkeli teoksessa Castren, Anna-Maija (toim.) Työn ja perheen tasapaino: sääntelyä, tutkimusta ja kehittämistä. Helsinki. Yliopistopaino. 2007.

Viirkorpi, Paavo, Asiakastyön vaikuttavuuden arviointi. Luento 1.11. 2005 Palmenia Helsinki.

LIITE 1.

Opinnäytetyöt:

Halonen, Susanna, Tää on mun kuva! Voimauttava valokuva -menetelmän soveltaminen alle 4-vuotiaille lapsille ja heidän vanhemmilleen. Ohjaustoiminnan opinnäyte. www.hamk.fi/julkaisut 2007

Hatakka, Erja, Pienin askelin -koulutuksen avulla kohti moniammatillista perhetyötä. Hyvinvointi-teknologian ylempi amk-tutkinto. www.hamk.fi/julkaisut 2007

Kuusinen, Anna, hoitotyön opinnäyte 2007 www.hamk.fi/julkaisut

Lind, Elina ja Mikkola, Marjo, Parisuhteen tukeminen neuvolassa, hoitotyön opinnäyte, www.hamk.fi/julkaisut 2006

Niemelä, Sanna, Kehittämishankkeen kiemuroissa. ”Kuinka fiksua porukkaa onkaan ympärillä!” Perhevoimala-hankkeen tarkastelua empowerment-arviointimenetelmällä. Helsingin ammattikorkeakoulu Stadia. Sosiaalialan ylempi amk-tutkinto. 2007.

Niskanen, Hanna ja Pajulahti, Hanna, ”Ei mikään massaraskaus.” Hämeenlinnan Jukolan neuvolan yksilöllinen perhevalmennus. Hoitotyön opinnäyte, www.hamk.fi/julkaisut 2007

Nenonen, Mari, Nummen avoimen päiväkodin merkitys käyttäjilleen. Hyvinvointiteknologian ylempi amk-tutkinto, www.hamk.fi/julkaisut 2007

Niemelä, Aini, Kourula, Noora, Työn ja perhe-elämän yhteensovittamisen haasteet. Sosiaalialan opinnäyte 2007, www.hamk.fi/julkaisut

Pirinen, Niina, Yläkoululaisen kokema terveys ja hyvinvointi. hoitotyön opinnäyte, www.hamk.fi/julkaisut 2007

Räikkönen, Päivi, Perhevoimala-hankkeen arviointi, hyvinvointiteknologian ylempi amk-tutkinto www.hamk.fi/julkaisut 2007

Tomminen, Sanna-Mari, Nummen avoin päiväkotikustannusten ja käyttäjien näkökulmasta. liiketalouden opinnäyte, www.hamk.fi/julkaisut 2007

LIITE 1.

Projektiopintoja tehneet opiskelijat:

Perhevoimalan valmisteluun osallistuneet opiskelijat:

Sosionomiopiskelijat Aini Niemelä ja Tarja Ylänen

Hoitotyön koulutusohjelman opiskelijat Jutta Sinisalo, Salla Lehtonen, Kirsi Karhunieni, Suvi Tiihonen, Katja Lagerström, Heini Enqvist

Taustamateriaalin kokoaminen ja työstäminen, toiminnallisten tapahtumien järjestäminen sekä tulosten kokoaminen ja raportointi Hattulan pilotissa:

Sosionomiopiskelijat Vilma Lehtinen, Satu-Annika Makkonen, Henna-Riikka Sokka ja Tiina Tuori

Perhekumppannus-pilotissa Hattelmalan päiväkodissa ja Nipsulassa:

Sosionomiopiskelijat Laura Ylätaalo, Leila Uurainen, Elina Rauhanen, Mirka Suontausta, Piia Hoikkala, Niina Väisänen, Johanna Vähäntila, Hannamari Saarinen, Noora Kourula, Aini Niemelä, Marita Tiala

Ohjaustoiminnan opiskelija Anna Ruohotie

Terveystenhoitajaopiskelijat Laura Saarinen, Pirita Kurka, Minna Laitila ja Ulpu Puhakka, Minna Matikainen, Hannes Holma, Jenni Stenman ja Johanna Ylihaveri, Laura Heikkilä, Liisa Marttila, Kaisa Ohma, Erika Wathen

Sairaanhoitajaopiskelijat Marjo Kankainen, Maarit Kousa ja Elina Nieminen, Katja Säilä, Janne Rantanen ja Outi Nyström